

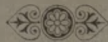


RĂVAȘUL

REVISTĂ CULTURALĂ ILUSTRATĂ

Apare lunar sub direcțiunea unui Comitet.

Intemeietorul revistei: Dr. Elie Dăianu.



Cuprinsul Nr. 9—10.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

OBSERVATOR: Reghinul.

T. MURĂȘAN: Clipe de sară. (Poezie).

Sărbările dela Reghin: Cuvânt de deschidere rostit
de Dr. IOAN MIHU.

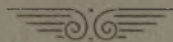
T. MURĂȘAN: Amurg. (Poezie).

Pe urmele lui Nicodim (Note de călătorie).

Dr. E. DĂIANU: Baronul Vasile L. Popp

CRONICARUL: Dejul.

Cronică — Cărți—Reviste—Ziare.



Prețul abonamentului: Pe an 10 cor.
In străinătate 12 cor.

Adresa: Cluj (Kolozsvár) str. Jókai 6.

Intre băncile mai mari

„ECONOMUL“

din CLUJ—KOLOZSVÁR

oferă, pe lângă garanția cea mai mare, procentul cel mai avantajos pentru depuneri spre fructificare.

Depunerile se plătesc de regulă, amăsurat cu situația casei, imediat și fără abdicere.

Depuneri se pot trimite și prin postă pe speșele institutului.

Pentru depuneri de ale bisericilor și instituțiilor culturale și filantropice se fac condițiuni excepțional de favorabile.

Capital acționar și rezerve . . .	K.	620.000
Depuneri	»	1,500.000
Esconturi	»	2,300.000

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Casse nouă sistem Arnheim sigure contra focului și spargerii pentru depozite.

Casete Selfmen pentru mici economii.

Condițiuni favorabile pentru discounturi de cambii și pentru împrumuturi hipotecare.

Filiale în Gherla, Mureș-Ludoș, Panteceu.

Expoziție în Aiud, cari asemenea primesc depuneri și fac toate operațiunile de bancă.

Diracțiunea.

La tipografia „Carmen“, Petru P. Barițiu în Cluj

Ferencz József-ut Nr. 58

se află toate cărțile și documentele pentru **Reuniuni Raiffeisen.**

La dorință să pot căpa și timbrate.



RĂVAȘUL

Editor și redactor resp.
Petru P. Barițiu

Adresa: Cluj, Jókai u. 6.
Abonamentul pe 1 an 10 cor.
» pe o jumătate de an 5 cor.

Intemeietorul revistei:
Dr. E. Dăianu.

REGHINUL

Am văzut și Reghinul; un însemnat și interesant punct al vechii Țeri a Ardealului. Așezat pe un plaiu prelungit în valea Mureșului, acest orașel sobru și simplu, îți amintește icoana unui Sas de călare. Ca punct geografic el străjuiește valea largă acolo unde Mureșul își ia rămas bun dela Munții părințești, din sinul cărora a răsărit, ca să se ducă cu plutele la Seghedin. Ca punct etnografic aci se întâlnesc cele trei elemente etnice, ce constituiesc poporul locuitor al acestei părți de țară: Românilor, Ungurilor și Sașilor.

Voinicul Sas călăreț pare că-și întinde o mână spre mama *Bistrița*, de unde a pornit neamul său, iar alta către vecinul său, Târgul-Mureșului, Marosvásárhely-ul lui Erődsy și capitala Secuimii, care își întinde și el brațul său până la Reghin. Iar *Murgul* acestui cavaler teuton își ciulește urechile spre *munții Gurghiului*, cu codrii de vânătoare și cu Români voinici ca brazii. La spatele lui rămâne Câmpia bogată, care se ține politicește de comitatul Clujului. O țară *Câmpia* aceasta, pe care prea puțin o cunoaștem și prea puțin o studiem, măcar că este un teren larg prin care se dospesc forțe adânci, ce resbat din ce în ce tot mai mult.

Sașii au cu sine trecutul, cu privilegiile și cu toate bunătățile culturale, ce curg de-a lungul acestui substrat hrănitor.



Ungurii Săcuii au tot sprijinul și toată puterea actualității, cu care tind a preface și a preschimba tot și toate.

Românii, ca o viță cu rădăcini adânci în acest sol de munte și de câmpie, străbat la suprafață, împinși de vлага străveche a plantei aclimatizate de secolii și atrași de raza caldă a soarelui, ce lor le zimbește mai întâi, când se ridică triumfător pe deasupra munților străjuitori de graniță.

Situația aceasta etnică se oglindește fidel în chipul orașului săsesc. Aci de o parte e cartierul unguresc — Reghinul-maghiar, în cealaltă parte dinspre Câmpie e un cartier românesc, iar centrul este ce a fost: Reghinul-săsesc, impestrițat nițel și cu Români, dar și cu mulți Unguri.

Reghinul-maghiar e o comună politică separată, independentă de oraș; încolo nime, străin, n'ar știo aceasta, că nimic nu desparte cele două comunități. Ni-s'a spus numai și am aflat cu surprindere, când ajunserăm în colțul dinspre răsărit a pieții lungărețe a orașului, »iacă dela casa cea se începe: Magyar-Régen. Colo din jos locuște Gáll, fostul președinte al camerei, sufletul acestei părți».

Și deși n'am putut găsi hotarul acestei comunități, care are peste 1000 locuitori, am înțales foarte bine, că există, pentru că vre-o câțiva inși vor ca hotar să existe.

Românii nu se separează așa hotărît. Ei locuiesc și în capul din sus, și în capul din jos al orașului; vreau să zic: și Reghinul-maghiar numără vr'o 400 Români între cei 1400 locuitori ai săi, iar în capul din jos al celui săsesc *Reghin*, s'au grupat peste 1000 de Români printre cele 6000, cari constituiesc totalul populațiunei. Ba, ce să zic? Românii nu se sfiesc a locui și prin casele mari, cu etaj, din fruntea acestui oraș, așa de jalus pe puritatea privilegiilor sale săsești. Ni-s'au arătat chiar în centrul pieții câteva case de frunte, cari sunt proprie-

tatea unor familii româneşti, unele dintre ele familii vechi, cari îşi pot reduce originea până la strămoşi din Macedonia străbună.

N'a fost însă totdeauna așa. Când a venit Petru Maior dela Blaj, la 1784, ca să întemeieze scaun de protopopie românească în Reghinul-săsesc, Românii n'aveau vatră organizată numai în Reghinul-unguresc. Aci locuia și el, și aci în biseriçuța de lemn a «Pogorării Duhului Sfânt» propovăduia el acele predici admirabile, pe care le-a tipărit mai apoi într'un volum, ce nu este întrecut de nici un altul până azi, nici după ce a trecut peste el o deplină sută de ani. — Aci va fi ticluit el multe din operele de istorie și filologie, cari au deschis și au întemeiat o școală nouă în cultura românească.

În avântul lui nobil el este celce a încercat să ridice, din coasta umilită, la o deplină lumină, Sionul românesc din Reghin și să așeze pe însuși teritoriul orașului săsesc o biserică românească. A și cumpărat un teritor în capul dinspre câmpie a orașului, dela un Sas. Dar când au aflat această taină și gravii senatori dela magistratul săsesc, ei au găsit, că locul acela nu-i potrivit nici de cum de biserică românească, dar e foarte acomodat pentru grajduri erariale.

În scopul de a-l ocupa a și fost esmisă în pripă o număroasă comisie. Protopopul Maior însă, nici el nu era așa de înfundat cum îl credeau înțelepții senatori. El încă și-a potrivit lucrurile bine.

Des de dimineață un clopot a fost așezat pe o clopotniță ticluită în grabă și o toacă a fost aninată în prunii grădinei cumpărate, și la glasul de chemare al lor, de odată cu razele soarelui, tot «poporul» s'a adunat la «biserica», ce nu era, decât în sufletul lor. Destul, că pe când a sosit comisia esmisă de înaltul magistrat au găsit pe popa «hăl românesc» slugind sfânta liturgie la

un prestol improvisat, având ceriul coperiș, și soarele iconostas.

Firește, că comisia s'a întors cam năcăjită îndărăpt și a jurat răsbunare părintelui Protopop Maior. S'a început o zoadă grea în pacinicul orăsel. Românii s'au grupat cu toții în jurul inimosului părinte. Chiar și «grecii» cari făceau negustorii mari în piața orașului, și-au călcat pe inimă și pe tradițiile lor patriarcale, moștenite din Balcani, și s'au pus, ca și nește stâpi pe lângă acest stâlp al Romei-mici dela Târnave. Sau pus cu inima și cu punga lor plină. Și Vlădica Bob, — cu toate că nu vedea cu ochi buni pe literatul protopop al Gurghiului, pentru anumite vanități literare, ce le avea și el — s'a încălzit la inimă, văzând aceasta pornire de viață, și ajută și el cu 1000 fl. zidirea bisericei, alătura de comercianții frunțași ca Marinoviciu, Vraciu, Muntean, Mihailoviciu, Radu și alții.

Întrăceea procesul Sașilor contra lui Maior se intenția și în cele din urmă scârbit a trebuit să plece dreptul Maior, ca să se pornească spre Oradea-Maré și spre Buda, unde începu a-și tipări operele sale și a revisul ale altora. Sașilor și dușmanilor li-se părû ca Maior a picat; cauza lui însă s'a înălțat și ea tronează și acum în sufletul Românilor de pretutindenea.

* *

. . . De pretutindenia: În sufletul celor din Reghin poate *mai* puțin. După cum auzim, adecă, unii urmași ai frunțașilor, cari au ridicat cu Maior biserica frumoasă a Reginului, caută azi pricină urmașului inimos al primului protopop din Reghin, care este cel mai fidel credincios al credeului pus la temelia operei lui Maior. Astfel dacă Sașii nu mai au gust a dușmăni pe popa «hăl românesc» se găsec ei și Români, cari să facă acelaș lucru, cu tot acelaș drept.

Se zice că ei desgroapă obicinuințele, îngropate de veacuri ale Balcanului, ca să submineze soliditatea acelei opere de cultură și întărrire sufletească, pe care a continuat și continuă a o face credincioșii lui Petru Maior... Așa se aude, așa se vorbește. Fie, ca toate să rămâie numai voarbe goale!

— Serbările pentru *teatru român* ce s'au ținut în cuprinsul Reghinului, pe urmele sfințite ale apostolicului Petru Maior, au decurs solemn și au acoperit cu «straiu de purpură și aur» țărina grea a acestor miserii locale, cari durere, sunt aproape pretutindenea la noi Românii, — ca semne ale defectelor culturii noastre.

Ziarele ni-au raportat multe bune despre aceste serbări, pe cari regretăm că nu le-am putut gusta pe de-a întregul.

Am gustat însă cu plăcere dirscursul limpede, bărbătesc și românesc, al presidentului *Dr. Mihu*, pe care-l dăm și noi în întregime.

Ne închipuim plăcerea armoniilor cerești, ce vor fi gustat cei ce au fost de față la sfânta liturghie celebrată în Dumineca sfintei Marie, în biserica lui Petru Maior, când cântă corul măiestrului George Dima dela Brașov. Ce momente înălțătoare și pline de înțeles vor fi fost acelea pentru Reghineni și pentru toți cei ce înțeleg!

A avut și scriitorul acestor rânduri plăcerea de a asista la *producțiunea teatrală* din 29 Aug. și a rămas încântat. Am plâns, — și am râs. Scena dramatică — în care zelosul *Aurel Bănuțiu* a făcut pe medicul militar, și a «deșteptat Românce» în logodnica unui ostaș căzut la Rahova — *Dșoara Dima*, o vrednică fică a tatălui seu — ne-a emoționat pe toți până la lacrimi.

— «Ai făcut minuni doctore!

— Nu; am povestit numai faptele de vitejie ale bravilor nostri soldați, cari singure fac minuni!»!

Scena a doua — comică — a fost de asemenea foarte bine aleasă. Dl *Bănuțiu* era acl în elementul său și *dșoara Aca Barbu*, — fica dlui Sever Barbu din Reghin — un mediu escelent al umorului de situație, care de asemenea ne-a stors lacrimi de — râs.

* *

Revin la biserici, aceste organe sfinte ale manifestațiilor vieții și vitalității noastre.

Românii gr.-or. din Reghin, deși puțini la număr, grație unor fruntași ai lor, cari ocupă situații bune în localitate, își zidesc și ei biserică în Reghin. Dar ce să vezi? Cinstitul magistrat nu li-a permis să și-o zidească la stradă, deși teritorul le e în loc de frunte al pieții, ci numai în fundul curții. Tocmai ca pe vremea lui P. Maior!

Biserica lui Maior, însă, deși nu e în frontul străzii, e foarte frumos situată, pe un teren larg, înalt așezat, de unde se deschide cea mai frumoasă priveliște spre codri

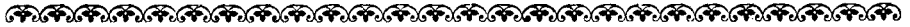
Ourghiului, unde stau și acum urmele vânătoarelor domnești arangeate de archiducele cu tragic sfârșit Rudolf. În jurul bisericii sunt mai multe cripte ale unor familii celebre pe vremuri, pe cari însă uitarea și nepăsarea noastră le îngroapă de nou.

E frumos monumentul lui Patriciu Barbu, acest avocat cu inimă, care a trecut ca un patrician pintre noi, făcând mult bine în Reghin.

Acî zac și osămintele marelui bărbat al națiunii *Baronul V. L. Popp*, fostul guvernor al Ardealului și președinte al «*Asociațiunii*». E așezat în cripta familiei inrudite Oltean, — o criptă sombră și fioroasă; și ce să te miri! Nici un cuvîntel, nici o literă, ori cât de mică, nu ne spune, că între acești patru păreți bătuți de ploi, a încăput un bărbat așa de mare, cu o inimă atât de nobilă, pe cât de Românească.

Și vai cât de mult ne spune aceasta inscripție, care lipsește!

Observator.



Clipe de sară.

I.

Veștezite cad sub geamuri
Frunzele de pe frăgar
Și-mi vestesc, că mânel vremea
Să pornesc pe drumuri iar.

Hai, să urc pe dealul crucii
Sub sălcâmil dela schit
Să mai văd odată largul
Câmpului nemărginit.

Să-mi arunc cu dor privirea
Înc'odată peste sat,
Căci, vai, mâne cine știe
Pe ce căi voiu fi plecat!

II.

Și de-acuma umbre mari
Cresc peste ogoară,
Craiul-Soare'n asfințit
Tot mai jos coboară.

Tot mai jos și rând pe rând
Flacările-și stânge,
Ca un ochiu însângerat
Când incede-a plânge!

T. MURĂȘAN.

Serbările culturale dela Reghin.

Cuvânt de deschidere

rostit de prezidentul societății teatrale *Dr. Ioan Mișu*, în adunarea generală, ținută la Reghin în 28 August 1910.

Onorată adunare generală!

Mizeria și întunecul unei robii de veacuri, au apăsător greu asupra vieții sufletești a părinților noștri, iar din această situație fatală și dureroasă ne-am ales cu multe și mari pagube, ce privește însușirile noastre morale și sufletești, pagube, pe cari până astăzi, durere, nu ne-a fost dat a le putea cu totul îndrepta.

Avem însă, o mare mângâiere, în faptul, că toată povara zilelor grele, toate durerile și suferințele, tot chinul și amarul trecutului, nu au putut infirma patru mari calități ale neamului, înțeleg: nebiruita sa vitalitate; dragostea sa ferbinte de neam, de lege și tot ce e românesc; istețimea sa intelectuală, împreună cu o nepotolită sete de carte și lumină, și, în fine, puterea sa uimitoare de a preface în spirit românesc, aproape tot ce constrâns de împrejurări fatale, silit a fost a împrumuta din cultura și civilizația altor neamuri mai favorizate de soartă!

Pe această mare comoară sufletească a neamului ne întemeiem noi nădejdea unor zile mai bune, cari cu siguranță au să vină, când vremea să va fi plinit!

Răzimați pe aceste înalte calități ne-am făurit idealul nostru național românesc, care trebuie să ne călăuzească în toate acțiunile noastre publice și private!

Domnilor! Acest ideal al nostru este atât de firesc, atât de legitim, atât de patriotic, în cel mai bun înțeles al acestui cuvânt, încât nu avem motive a-l tăinui, dimpotrivă, trebuie să avem și mândria și bărbăția, a-l mărturisi ori când cu glas ridicat!

Poate mi-se va pune întrebarea: care anume este acest ideal al nostru?

Răspund, că după ale mele concepții, formularea lui se poate face în următoarele cuvinte:

Întăriți prin cultură și bunăstare, sub paza și în marginile legilor patriei noastre comune, în bună conviețuire cu concetățenii noștri de alt neam, dar tot odată în strânsă și neîncetată legătură sufletească cu frații noștri de un sânge de sub altă stăpâniri, voim, mai mult: suntem firm decisi ca, sub orice împrejurări, și împotriva tuturor pie-

decilor fireşti sau meşteşugite, ce vom afla în calea noastră, să ne trăim şi mai deparle viaţa noastră românească pe aceste plaiuri şi în aceste vâlcele, îngrăşate cu mult sânge românesc şi rămase nouă scumpă moştenire dela moşii şi strămoşii noştri! Iar în realizarea acestui ideal, avem aceea credinţă tare, pe care ne-o dă simţul puterii noastre de viaţă şi de rezistenţă naţională!

Sigur, cu sufletul lor robit de dorul acestui ideal sfânt, au purces şi acei prea vrednici înaintaşi ai noştri, cari, constituiţi în comitet de acţiune, prin apelul lansat din Budapesta la 19 Faur 1870, au luat iniţiativa, iar în adunarea constituantă, ținută la 4 Octomvrie al aceluia în oraşul Deva, votând statutele, au dat fiinţă Societăţii pentru fond de teatru român, a cărei a XXXVII-a adunare generală avem fericitul prilej a o țineă astăzi aicea, urmând glasului de chemare al vrednicilor Români din această localitate, cu vechiu şi bun renume românesc.

Cum la toamna anului în curs, să împlinesc 40 ani dela fondarea Societăţii noastre, va fi la loc să facem cu acest prilej un mic popas, pentru a ne orienta: de unde am plecat, unde am ajuns şi cum avem să îndrumăm mai potrivit activitatea noastră viitoare, în vederea scopului la care tindem?

Dupa cum ne povestea părintele societăţii noastre, *Iosif Vulcan*, meritosul nostru fost preşedinte, iniţiatorii Societăţii, în avântul lor generos şi însufleţirea lor caldă, altcum caracteristică epocii din care au făcut parte, nu se gândeau la lucru mai puţin, decât să ridice cu timpul un palat mândru, cu o scenă largă, pe care să se prezinte piese naţionale, cu cuprins luat din trecutul şi prezentul neamului, să ne înfăţoşeze frumoasele noastre jocuri naţionale şi de unde să unduleze farmecul dulce al doinelor româneşti!

Visul lor a fost mândru şi plin de farmec, dar, ca aproape toate visurile frumoase, durere, vis a rămas.

Realitatea cu legile ei crude, cari nu iartă, ne-a convins în cursul anilor ce s'au scurs, că dorul iniţial al bunilor noştri bătrâni, între împrejurările noastre, nu se poate realiza. Cu toată această convingere, astăzi aproape generală, ar fi greşit în judecata sa, acel care ar susţinea, că așa-dar Societatea noastră și-a pierdut rostul său. Aceasta nu, Domnilor! Pentru că în situaţia strâmtorată în care ne aflăm, orice Societate legal constituită și menită a promova cultura națională, își are importanța sa netăgăduită. Vorbă e numai, să ne știm pune silințele noastre în concordanță cu trebuințele reale și cu forțele de cari dispunem.

În cele spuse reese de unde am plecat.

Să căutăm acuma a ne lumina, că unde am ajuns, și cari sunt rezultatele ce am obținut până acuma?

Orice se va zice despre activitatea de 40 ani a Societății noastre, pentru celce nu și-a pierdut simțul realității, rămâne lucru hotărât, că prin cele 37 adunări generale, ținute în felurite părți ale țării, și nu arareori împreunate cu festivale înălțătoare de inimi și de sentimente, prin publicațiile sale periodice și literare, prin încurajarea mișcării teatrale dela noi peste tot, și, în fine, prin strângerea filer cu filer, a unui fond propriu de $\frac{1}{2}$ milion cor. — Societatea noastră a făcut, în împrejurările date, o însemnată operă de renaștere și întărire a sentimentelor noastre naționale, și s'au obținut rezultate materiale, pentru noi în orice caz, însemnate!

Se naște, în chip firesc, întrebarea: ajunși la acestea rezultate, cum să îndrumăm activitatea noastră viitoare, pentru a ne apropia tot mai mult de scopul final, ce-l urmărim?

Statutele societății noastre fiind, în acest punct, vagi și nedesluite, este de datoria noastră a ficsa precis și lămurit scopul nostru, cel mai apropiat și a satori deslușit mijloacele, de cari voim și putem să ne folosim în urmărirea aceluia. Iar, ajunși în această materie la hotărâri binecumpenite și definitive, să stăruim consecvent pentru intruparea lor, și înainte de a fi atins ținta propusă, să nu ne hazardăm în proiecte noi, pentrucă fie acelea cât de seducătoare la aparență, în rezultatul final, în loc de a ne apropia, numai depărta ne pot de scopul urmărit.

Astfel văzând lucrurile, să căutăm, onorată adunare, a ne orienta, că între împrejurările noastre de fapt, care ar putea fi problema noastră, cea mai actuală, cea mai arzătoare?

În ce mă privește, un moment nu stau la îndoială să spun, că a sosit timpul, să ne ocupăm mai sistematic și mai înțelegit, cu formarea unei trupe ambulante, compuse din actori profesionali!

Drept aceea, chiar cu rizicul de a abuza în câțva de bunăvoința d-v., Vă cer îngăduința, sa pot inzista mai îndelungat asupra acestei chestiuni și să arăt încheierile, la cari eu am ajuns.

Onorată adunare!

Problema, ce voim a o discuta, fiind, după natura sa, foarte complexă, va fi bine să limpezim din capul locului unele întrebări prealabile esențiale, pentrucă din răspunsul, ce se va da acestor întrebări, să vor desluși dela sine acele margini, între cari trebuie să îngrădim la

Început aspirațiile noastre, dacă voim să purcedem real și să ne ferim de iluzii deșerte.

În această ordine de idei, m'am întrebat: Ce fel de teatru voim noi să avem, cari sunt trebuințele artistice ale publicului iubitor de teatru în prezent, ce teatru putem noi deci susține, și, în fine, până unde ne putem întinde cu mijloacele noastre financiare, fără periclitarea fondului ce-l avem?

Pentru a răspunde la întrebarea: ce teatru voim noi să înființăm? voi spune, că noi nu avem nevoie de un teatru, în care să se facă artă pură, sau «artă pentru artă», nu avem lipsă nici de un teatru pentru distracții ușoare, potrivite a satisface gusturi subțiri. Nu, Domnilor! Gândul nostru trebuie să se îndrepteze spre un altfel de teatru. În teatrul doririlor noastre, sigur, încă, va trebui să se facă artă, dar artă cu anumită tendință, pentru că teatrul nostru trebuie să fie o școală pentru luminarea minților și întărirea inimilor; teatrul nostru trebuie să fie un templu, în care să se preamărească virtutea, dreptatea, frumosul și adevărul etern și să se combată păcatele noastre strămoșești și viciile noastre moderne; teatrul nostru trebuie să fie un cămin, în care să arză nestinsă flacăra sacră a iubirii de neam, lege și tot ce e al nostru; în fine teatrul nostru trebuie să fie un altar, la care jertfa adusă, să se slugească în o limbă românească dulce ca fagurele de miere și limpede ca apa cristalină a izvorului de munte!

Un astfel de teatru trebuie să fie, după mine, ținta doririlor noastre!

Dacă este vorba, că ce fel de teatru putem noi în prezent forma și susține, voi spune, că, la început nu ne putem gândi la un teatru de drame, opere și operete, pentru că ar trece, peste puterile și trebuințele noastre actuale.

În situația în care ne aflăm, ajunge să avem o trupă în măsură a da bune reprezentații de piese populare, cu cântece naționale, comedii și așa numite piese de salon de un gen mai ușor.

Iar, dacă ar fi să se restrângă la cultivarea unui repertoriu, format din aceste 3 genuri de piese, așa cred, că o trupă compusă din 12 persoane, la început ar putea satisface justele noastre așteptări.

Ținută în aceste cadre restrânse, trupa teatrală poate fi formată și susținută în scurt timp, pentru că nu trece peste marginile posibilității și trebuințele noastre reale, nici peste mijloacele noastre financiare.

Aceste chestii prealabile limpezite, să trecem la o altă latură a chestiunii și să căutăm a lămurii cum și anume cine ar avea să ia asupra sa sarcina formării și conducerii unei trupe ambulante?

Cine cunoaşte greutăţile împreunate în mod fatal cu selecţionarea instruirii, dar mai ales cu disciplinarea unei trupe ambulante, cine este iniţiat în tainele culiselor, cine îşi poate face seamă cu suma de cunoştinţe speciale, artistice, tehnice şi de administrare, recerute la conducerea unui teatru, acela îmi va da dreptate, când susţin, că societatea pentru fond de teatru, în formaţia sa actuală, coudusă de un comitet compus din bărbaţi cu locuinţa în diferite centre şi în cele mai multe cazuri cu ocupaţiuni fixe, comitet, care numai cu greu şi cu mari spese poate fi întrunit odată de douăori la an în şedinţe plene, — cu bun succes nu va putea lua asupra sa această însărcinare!

Pentru aceste motive, repet ceea ce am spus şi în anul trecut, că o iniţiativă privată ar fi de preferit. Ei bine, dar dela cine să aşteptăm o asemenea iniţiativă?

Spun scurt şi limpede: Dela actorii nostri formaţi deja şi dela bursierii nostri!

Eu sunt ferm convins, că trupa ambulantă, mult dorită, între împrejurările noastre numai şi numai din însufleţirea învăpăiată, din munca neobosită şi apostolatul fanatic al bursierilor, respective actorilor nostri, îşi poate lua fiinţa! Iar spre acest scop aflu de lipsă, că actorii nostri, să se constituie, după norme bine stabilite, ca societari, în o companie dramatică, pusă în anumite raporturi cu Societatea pentru fond de teatru. Aceasta e, după mine, calea adevărată, pe care am putea ajunge mai de grabă şi mai sigur la întruparea ideii, ce ne preocupă. Mă grăbesc însă a accentua, că vremea apostolatului fanatic dar... flămând a trecut, şi noi nu un asemenea apostolat putem cere dela aceia, cari simt în sine dragoste, vocaţiune şi tărie pentru cariera de actor român! Dinpotrivă, trebuie să ne îngrijim, ca actorii nostri, chemaţi, după felul meu de a vedea, să îplinească o importantă misiune culturală şi socială în mijlocul nostru, să fie scutiţi de grija zilei, de mâne, pentrucă numai așa se pot dedica cu dragoste şi răgaz chemării lor, numai așa vor putea ridica prestigiul artei române dela noi, la care datori suntem a țineă cu toții în orice caz.

Pentru a să vedea, ce am putea noi face pentru o societate dramatică, constituită în modul arătat, urmează, să căutăm a preciza raporturile, în cari ar fi să stee această societate, cu Societatea noastră pentru fond de teatru.

Drepturile. respective pretențiile noastre juste nu ar putea merge, departe, decât, să avem o trupă bine compusă, în măsură a da reprezentării de mâna întâi, cu un repertoriu admis de comitetul Societății noastre. Atâți! Iar îndatoririle noastre ar fi, după a mea părere întreite:

Prima îndatorire: să luăm asupra noastră sarcina de a crește, în cât nu-i avem, pe cei 10—12 artiști, despre cari am pomenit, oferindu-le bursele necesare, pentru a cerceta școalele speciale de artă dramatică.

Fiind apoi trupa constituită, am avea să-i garantăm, în mod absolut cert, o subvenție anuală de 30.000 coroane, pentru salarizarea actorilor. Ceeace ar permite pentru fiecare actor o medie de salar de 2400 coroane la an, ca minim de salar, menit a crește prin participare proporțională la venitele reprezentațiilor date.

Iar, în rândul al treilea ar trebui: să punem dela început fundamentul unei case de penziuni și ajutor, pentru asigurarea actorilor și familiei lor, în cazurile date. Această casă de penziuni s'ar putea dota: prin o mică subvenție anuală dela Societate, prin o parte din venitele reprezentațiilor, prin o contribuție benevolă dela toate reprezentațiunile românești și în fine prin cotizațiile actorilor participanți.

S'ar mai putea multe spune pe această temă, eu mă mărginesc cu acest prilej să constat, în baza cifrelor din bilanțul nostru, că sumele specificate de mine, le avem aproape astăzi, iar eventualele lipse, cu siguranță matematică putem zice, că le vom avea în 4—5 ani. Urmează deci, că această sarcină financiară o putem lua asupra noastră fără a ne atinge de stocul capitalului nostru, ba chiar fără a primejdui posibilitatea creșterii fondului, prin capitalizarea unei părți a venitelor sale.

Rezumând toate cele spuse, conchid deci, că: formarea unei trupe ambulante, după modalitatea indicată și ținută în limitele arătate, este posibilă în cel mai scurt timp!

O singură latură a chestiunii țin să o mai lămurim, înainte de a termina. Vă rog deci a-mi mai acorda câteva minute de ascultare.

Dacă este vorba să facem pregătiri serioase, este indispensabil, să fixăm o dată sigură, la care voim a înființa trupa cestionată, fiind evident, că altele vor trebui să fie pregătirile, dacă contemplăm un period de 5 ani, altele pentru un period de 10 sau 20 ani, și în fine cu totul altcum vom purcede, dacă nu avem nici odată sigură în vedere!

Încât mă privește, în credința, că mă aflu în acord cu sentimentul public, dar totodată și rămas în marginile realității, eu dau expresie dorinței mele, ca trupa noastră ambulantă, dacă mai curând nu s'ar putea: să fie înființată cel puțin la anul 1920, când să vor implini 50 ani dela urzirea Societății noastre!

Admițând acest termin, în interval să pot face toate pregătirile trebuitoare și sigur va crește și fondul la suma recerută.

Creşterea actorilor în acest caz, încât nu-i avem, să poate face în două serii, rămânând ca până la data proiectată, bursierii absolvenţi, iarna să facă teatru practic pe scenele din România, pentru a-şi desăvârşi mai ales dicţia corectă, iar vara să facă turneuri artistice la noi.

Onorată adunare generală!

Înainte de a părăsi locul distins dela conducerea Societăţii, pe care, în lipsă de competenţă deplină, cum spuneam dela început, nu l'am putut primi decât până la adunarea prezentă, am crezut, că este de datoria mea, să expun în mod precis felul meu de a vedea chestiunea unei trupe ambulante a noastră. Laic fiind, să prea poate, că soluţia la care am ajuns, să nu fie peste tot sau întru toate admisibilă, ori cum ar fi însă, cred că, dacă ideile sulate cu acest prilej în mod mai concis, ar avea darul să provoace o discuţie largă şi serioasă, aceasta, sigur numai grăbi ar putea aflarea unei soluţii satisfăcătoare din toate punctele de vedere!

După toate acestea, nu-mi rămâne decât să Vă mulţumesc pentru bunăvoinţa cu care aţi urmat expunerile mele, şi zicându-Vă un: Bine aţi venit la adunarea de faţă! — să deschid şedinţa.

BCU Cluj / Central University Library Cluj



A M U R G

Doi plopi singuratici, tovarăşi meniţi
La marginea luncii de strajă
Îşi tremură mulcom podoaba de-argint
Sub dulcea cântărilor vrajă

Şireaguri de şoapte prin măguri, prin văi
S'amestec' cu doruri şi jale
Când tot mai cucernic şi tot mai duios
Mor valuri de svonuri pe vale.

Şi'n tremur de-o clip'apoi murmure'ntregi
Încetul pe'ncetul se curmă
Ş'atâta tăcere din larguri adânci
Coboară cu raza din urmă, ...

Că'n tainica pace sosită din zări
Cu-a viselor scumpă comoară
Depart, departe sub brazii bătrâni
Mai plânge doar' scocul la moară!

T. MURĂŞAN.

Pe urmele lui Nicodim.

— Note de călătorie —



Dela Haţeg spre Prislop. — Prin Silvaşuri. — Recepţiune în lunca mănăstirei. — Mormântul Zamfirei.

O dimineată splendidă de August, cu rouă pe ierburi şi cu răcoare luminoasă în zări, ne întâmpină după-o noapte petrecută în noua şi confortabila reşedinţă a vicariului din Haţeg. Când a sosit trăsura cu clopoţei la poartă, pe la 4 ceasuri dimineata, eu stam gata la fereastră aşteptând. Mă uitam la florile din grădiniţa, ce împrejmuite noua reşedinţă a vicarului — ea însăşi o floare printre casele oraşelului istoric — şi care dă o așa de bună încadrare și bisericii modeste, dar curățele, care laudă și aici numele întemeietorului de biserică la orașe: Vlădica Bob. —

La signalul de clopoțele ce-l dă trăsura noastră, salut cu bucurie pe simpaticii ortaci de drum, ce mi-i aduse anorocul în cale, pictorul Simonescu din Lugoj, cu stimabila sa soție.

Eată-ne porniți, în cea mai bună dispoziție — spre mănăstirea Slivaşului dela Prislop, dornici de a vedea pe bunul Episcop Vasile, care ostenește a rechemă viața în preajma mănăstirei părăsite de atâta timp, și care a avut amabilitatea a ne invita să vedem acest sfânt locaş, oare când atât de important în viața culturală a neamului nostru. Pe aci au fost doar cei dintâi vlădici românești, ce se cunosc și de aci ne veni acel Ioan dela Prislop, dela care pornește viața de organizare bisericească, ce s'a cristalisat, sub Mihaiu Viteazul, în vlădicia dela Alba-Iulia.

Eștiți din acest Haţeg, pe care se observă o mai vie pulsare a vieții, de când a ajuns în coniuctură de cale ferată prin deschiderea noiei linii spre Bouţar-Caransebeş, drumul ne duce, cu un moderat suiş, prin câmpii bine rodiți de cucuruz, trifoiști, luțerniști și miriști încărcate de clăi cu grâu. Roadă bogată în toate. Mai ales trifoiul strălucește frumos în razele de soare ale acestei dimineți, resfățându-și roaua bogată ce s'a revărsat pe frunzele sale lătărețe. Pe drum întâlnim adese șireaguri de cară, cu bouleni grăsuți, ori cu vaci de soiu, purtând grele poveri de poame și legumi, mai ales crastaveți. Pe lângă vite pășesc cârmuitori bărbați curățel îmbrăcați, gătați de târg, care în haine albe, care în haine negre ori sure, după cum sunt ne-

mişi ori simpli Români. În cară, pe sacii cu marfă, vezi mai câte un băieţel, fericit că merge la oraş, mai câte un băieţandru scuturat, mai câte o nevăstă mulţumită, cu bujoraşul de copil la sin; e o privelişte de cinematograf ce se împânzeşte în cadrele acestei panorame de verdeaţă şi răcoare, ce ne cade aşa de bine după viaţa sombră a oraşenilor de noi.

Ajunşi pe cea dintâi înălţime de deal ne vedem înainte drumul, cum are să dea ocol pe de parte, spre a trece prin cele două sate, ce ne aşteaptă, *Silvaşul de jos* şi *de sus*, spre a ajunge la vârful de deal după care trebuie să fie mănăstirea noastră, adecă a Prislopului. Trecem prin satul cel dintâi, cu case de lemn, ascunse prin prunet bogat în roadă, şi părăsindu-ne drumul mai bun o luăm la deal, trecând pe un platou printr'o trifoişte minunată, şi ne coborâm în celalalt *Silvaş*, unde bărbaţii ne dăm jos din trăsură, spre a-i uşura niţel sarcina, fiindcă trece, drept cale, pe o vale cu straşnici bolovani.

— Ce sat e acesta măi băiete? — întrebăm pe un burdufoiu de copilaş rumen, ce merge sărind din bolovan în bolovan, pe urma unui car cu fân mirositor, ce-l ajungem.

— Da, *Silvaşul*, domnule! — răspunde curagios copilandrul, uitându-ni-se drept în ochi.

— Da, pe tine cum te cheamă, frăţioare?

— Da, *Bodriş Gheorghe*...

— Umblat-ai tu la şcoală, măi băiete, că te văd cu inimă copil?

— Ba n'am umblat *Domnule*!

— *Pagubă* fătul meu, că ți-ar fi fost de mare folos.

— Poate, *Domnule*, dar vezi c'avem un dascăl de ai bolunzi, de bate copii cu bota... Am fost şi eu odată la şcoală, da m'o bătut rău, domnule, şi nu m'am mai dus; doar nu-s prost, să mă duc să mă bată dascălu ăla cu bota... Am râs cu hohot de bonomia tinerului băiat, — era de vr'o 13 ani — şi l'am asigurat, că mai mult ar fi folosit să fi răbdat niţică bătaie, dacă tocmai așa-i legea pe la ei, decât să rămână neştiutor de carte, că cu mintea ce i-a dat *Dumnezeu* ar fi dus'o departe cu învăţătura.

— Da, ce să fi făcut *Domnule*? doar nu-s nebun să merg să lucrul la dascălu, şi-apoi să mă şi bată.

— Cumu-i asta, să lucrul la dascălu?

— D'apoi, că are moşie, şi pune copii să-i lucre, iarna-vara, şi apoi fi şi bate cu bota...

D'apoi, că acum vara nici nu merg copii la şcoală, măi *Gheorghe*; ce zici tu, că «iarna-vara»? Văzând, că o cam sfeclise, *Bodrişul* meu se resgândi, şi întoarse vorba...

— Că-i duce la lucru, Domnule pe copii; îi chiamă la lucru și acum, și le plătește, vezi bine, da dacă nu lucră cum vrea el îi și bate cu bota ... hăi, hăi...!

Am lăsat-o încurcată, și am trecut vorba la mănăstire.

— Da departe-i «mănăstirea» de aici, măi Gheorghe? Auzit'ai tu de «mănăstire».

— Da, cum să nu, Domnule, doar numai ieri «am tunat» cu boii de acolo.

— Dapoi cum? tu cu boii meri la mănăstire?!

— Dapoi, că pe acolo, pe lângă mănăstire umblăm noi cu boii, la iarbă; numai ieri am tunat în sat cu boii; nu-i departe, nici ca de un ceas...

Stam să ne despărțim cu bine de istețul nostru călăuz, după ce ne-a arătat și casa stăpânului său, unde-i slugă, tocmai când acela intra cu carul în curtea unei case frumoase de zid acoperită cu țigla.

Dar văzând o biserică, pe deal, întrebăm ce biserică e asta, măi Gheorghe?

— Da, asta-i biserica românească, Domnule.

— Da, mai este și altă biserică în sat?

— Mai este una, a «nemișilor».

— Da ce-s «nemișii» aceia, frate, ce neam de oameni, de ce lege-s ei?

— Da «știei d...» Domnule, numa știu că-s nemiși, nu-s «români».

După așa o explicație clasică n'am mai insistat, și ne-am grăbit pe deal în sus, care era destul de țepiș. Ajunși de asupra mai aruncăm o privire îndărăpt, spre satu inimosului Gheorghe Bodriș, și apoi ne grăbim să ne ajungem trăsura, care o luase cu fuga înainte.

În mersul nostru grăbit ajungem o grupă de alți peregrini, cari de asemenea nisuesc la mănăstire. Sunt trei țerani fruntași din Galați, între cari un bărbat voinic de o deosebit de frumoasă înfățișare; se duc sub conducerea învățătorului lor, ca să roage pe Vlădica în cauza bisericii, ce vreau să zidească în curând. Având bani destui la dispoziție — iată un caz rar — ei vor să li-se ierte «lucrul manual», ce s'a impus să dea, ca ajutor, credincioșii, pentrucă atunci mai iute s'ar găta sfântul locaș. Altfel oamenii ocupați cu lucrul lor, cu fânul mai ales, ar întârzia numai zidirea bisericii, pe când de ar țineă întreprinzătorul lucrători stabili, pe plată, cu mult mai iute ar isprăvi.

Dela aceasta deputație aflăm, că poate Preasfinția Sa Episcopul să nu fie azi la «reședință». Că au auzit în sat, adeca aci în Slivașul lui Bodriș, că se va duce azi la «Ploscabaia» — localitate apropiată.

Ne grăbim deci, şi noi, şi ei, să nu plece cumva înaintă de so-sirea noastră.

Întrasem adânc printre dealuri, ale căror coaste şi creste sunt învescute cu păduri. Pe sub păduri, prin tufişuri rărită, pasc turme de capre, care de care mai şoade, cu bărbile lor franţuzeşti, şi cu mutrele lor de filozofi poznaşi.

Soarele se ridicase acum şi căldura începea să se simţească plăcută şi pentru noi, pe care recoarea dimineţii ne cam amurţise. În aerul acesta proaspăt, călduţ, şi în liniştea asta adâncă, pe care numai tilincele turmelor o întrerup cadentat, ne rotim cu mare plăcere ochii, speculând şi socotind pe nimerite cam unde va fi mănăstirea noastră, de care atâtea închipuiri ne făcuserăm după descrierile altora.

În fine, iată, că după culmea dealului, calea o ia în jos, şi într'un larg basen deschis, dintr'o poiană largă şi verde, se ridică sub o coastă stâncoasă un chip de bisericuţă albă, şi lângă ea o casă lungă şi înaltă, umbrită de pomi mari. E mănăstirea.

De jur împrejur dealuri multe cu păduri, o împrejmue scutitoare, iar dinspre răsărit valea cu pajişte verde, e ca un covor uriaş, întins dinaintea unui sfânt prestol de rugăciune. De asupra ei un cer senin, cu aer cald, şi în preajmă linişte şi pace, cu blând şopotit de isvor.

Locul pare a fi fost anume menit pentru locaş de pace şi mângăiere sufletească.

* * *

Cum ne apropiam vedeam, că Gălăţenii nostri avură dreptate. Ilustritatea Sa Episcopul era chiar gata de plecare. Doi cai de sat erau prinşi la o căruţă simplă şi aşteptau în cale, în mijlocul poienii celei verzi. Dinspre mănăstire se apropiiau trei figuri, ca şi neşte călugări de cerniţi ce erau la haine.

Din ce ne apropiarăm observam, că este Episcopul însoţit de doi canonici, sfetnicii săi, în aceasta reşedinţă de vară, unde s'au ţinut de curând şi şedinţe consistoriale. Cât ce ne recunoaşte, — că ne-am fost dat şi noi din trăsură, ca să luăm o potecă mai oalbă, — amabilul Părinte ne salută cu gesturi de bucurie, şi cu faţa radioasă ne bineventează de bun sosit, la întâlnire, asigurându-ne, că are să se întoarcă curând, având să facă numai o scurtă vizită canonică la cealaltă mănăstire, dela Ploscabaia, care este «filia» acesteia dela Prislop.

Se bucură năspus de sosirea noastră, ne face un scurt program de trecere de vreme, şi după ce ne dă în grigea bunului secretar, Dr. Fireza, — primeşte în audienţă, aci în poiană, sub ceriul liber, deputaţia Gălăţenilor, cari sosiţi şi ei, se opriseră respectuos la o distanţă

reverențioasă. Bunul Părinte se duce întru întimpinarea lor și-i primește cu deosebită condescendență. Voinicul gălățean, care lucește în bătaia soarelui de dimineață, ca un adevărat urmaș al eroicului Longinus, ia el cuvântul, după prezentarea deputației făcută de învățătorul lor, și e o plăcere pentru noi să privim de o parte, dela distanță aceasta «recepțiune în lunca mănăstirei». E o scenă vrednică de penelel unui artist, — și ne aducem aminte de «*Strana*» lui Szmigelschi, care ar putea găsi un pendant în acest tablou, dacă s'ar găsi și omul ei.

* * *

Pornind ilustrul arhieru, ca la o călătorie apostolică, fără orice fapt ceremonios, dar cu zelul unui monah, cercetător de locuri sfinte, după ce trece dealul, și nu-l mai putem urmări cu ochii ne îndreptăm spre mănăstire unde așteaptă curtenii Sfinției Sale spre a ne găzdui.

Casa în care ne găsim este o casă cu etaj. De asupra este acum locuința Sfinției Sale Episcopului, care se compune din 3 camere, și mai rămân 2 camere pentru oaspeți, fără a număra veranda deschisă, care în sezonul verii suplinește salonul, prânzătoriu și conversatoriu deodată. De desupt, în parterre, sunt 2 camere de locuit,ulină, cămară și supt trepte pivnița. Casa este zidită din vara trecută de vestitul măiestru *Giovanni*, arhitectul de curte al Episcopului din Oradea-mare, Ilustritatea Sa Dr. Radu. El a făcut reședința cea nouă din Beiuș și opera mânilor lui este casa parochială din Tuștea, cum și mai multe biserici din diecesa Orăzii-mari. El lucră solid și ieftin; de aceea nici nu prea câștigă, ba uneori pierde, cum să zice, că ar fi pierdut mult și aci, dacă Dumnezeu nu ar fi ținut cu el. Se puseseră adică în grevă harnicii locuitori din Slivaș, cari erau angajați să-i care materialul de piatră dintr'un loc anumit. Ei cereau mai mult decât li-a fost acordul prim și năcăjitul frate italian nu le putea da fără a se ruina pe sine. Lucrul s'a opăcit din aceasta pricină. A dat însă Dumnezeu, că a venit o ploaie pogană, ca o rupere de nor, și valea ce trece pe lângă mănăstire pe dinaintea noiei zidiri, atâta piatră a adunat acolo, ca într'un vad, — tot bolovani mari, aproape ciopliți, încât italianul nostru a putut abzice liniștit de tot ajutorul puțin generoșilor Silvășeni.

Casa aceasta e menită să fie locașul celor dintâi călugări români, cari sunt meniți să restituie vechea strălucire de viață practică religioasă a venerabilei mănăstiri, renăscută din ruinele părăsirii sale, ca paserea Phönix din cenușa sa. Ceeace facă Dumnezeu cât mai curând.

Începutul acestei viitoare vieți duhovnicești s'a făcut de pe acum, de când cărmuitorul Episcop Vasile și-a ales acest sfințit loc de vilegiatură pentru timpul verii. În fiecare dimineață să slugește în vechea

biserică sfânta liturgie, iar seara, când umbrele întunecului se cobor pe liniștita moldă a acestei văi, se aprind luminările la sfântul altar, se pornesc în valuri svonurile clopotului chemător, și se slugește sfântul Paraclis al Născătoarei de Dumnezeu, la care adese se abat și muncitorii săteni, ce au ostenit la lucru pe cele coaste și coline din jurul mănăstirei.

Faptul acesta îl putem verifica înși-ne; pentrucă abia ne-am așezat nițel și ne-am dat seamă de împrejurări, auzim un clopoțel, așezat într'o modestă clopotniță ticluită lângă un părete al bisericei. E semn, că se pregătește de sf. liturgie. Mergem deci la biserică.

De asupra intrării se vede chipul sfântului apostol și evangelist Ioan, sau «S. Ioan bogoslovul» cum arată inscripția zugravului. E hramul mănăstirei.

Întrând în *pronaos* aci iarăși vedem pe un părete, că de sub văruiala atâtor decenii răsar, în urma unei migăloase lucrări, icoane zugrăvite frumos, în stilul vechiu al bisericilor noastre, și în niște colori vii, dar discrete, în cari prevalează coloritura predilectă a poporului nostru, roșu, galbăn, vânt. Au fost desgropate aci de sub stratul multelor văruieli abia câteva icoane, din o serie de scene din viața preacuratei Fecioare. Între ele se remarcă înse una, care pare a avea oarecare indicație istorică: Icoana aceasta așezată tocmai de asupra ușii de intrare, ne înfățișează pe Maica Domnului cu Fiul în poală. De a dreapta se apropie trei figuri de bărbați tineri, îmbrăcați cu haine lungi, blănite și înșinate, cum purtau boierii din vremile bătrâne. De a stânga asemenea trei figuri de femei, în haine cam asemenea. Bănuim, că icoana înseamnă omagiul ctitorilor bisericei înaintea Preacuratei Stăpâne, Maica Domnului. Și, una din figurile ce i-se închină — toate sunt fără aureolă, deci nu-s sfinți canonici, — bănuim figura cucernicei Domnițe Zamfira, fca lui Moise, Voivodul Munteniei, care este, după istoria cunoscută până acum, întemeietoarea acestui sfânt locaș.

Ea a fost și înmormântată aci, la 1580, și piatra de asupra mormântului, care a fost găsit ruinat, cu prilejul restaurării, s'a așezat perpendicular, în păretele drept, din *pronaos*, pe care se vede inscripția sêpulcrală, înfrumșetată cu vulturul de emblemă a Țerii românești. Iată textul întreg al acestei inscripții, care este un prețios document:

Saphira Moisini ducis inclita filia tandem
 Hoc posuit moriens flebile corpus humo,
 Keserio imprimis uxor dulcissima clausit
 Lumina, fit consors deinde, Nisowski tua,
 Si genus escutias nihil hac magne nobile

Sub Transalpina terra valacha polo videt
 Hui avus et genitor princeps si caetera spectes
 Huius maiestae virum Dacia utrumque genuit.
 Tu quicumque vides Saphira haec monumenta venuste
 Saphira dic Saphir nomine digna fuit.

Aceasta lepede fusese așezată pe nește cadre de peatră, din care s'au păstrat numai o parte; și pe socli acesteia dealungul se vede o inscripție în limba slavonă, din care se poate ceti, fragmentar, scoțind numele lui Io Moise Voevod . . . și anul (nedescifrabil) luna Martie. . .

Intrând în naie găsim, pe perețele despărțitor, scoasă la iveală de sub straturile vâruieiilor, o mare parte a vechei zugrăveli, iar deasupra ușii, ce duce din pronaos în naie; se poate ceti, cu greu, aceasta inscripție cu slove încârligate:

† *Aceasta sfântă mănăstire Hramul Sfântului Ioan Bogoslov s'au zidit din temelie de blagocistiva și creștina Doamnă Samfira fata blagocestivului Domn io Moisi voevod Basarab din Bucuresci la anul 7072; iar acum cu ajutoriul celui în Troiță slăvit Dumnezeu s'a zugrăvit toată precum se vede cu bunăvoința și cheltuiala acestor numiți: Varlaam ieromonach Toplița, ucenicul mieu Mihail și Sl... ieromonach feciorei popei Balint și Teodosie fiind în mănăstire și Metodie monach și Nichita monach în zilelele teasa Maria Trezii; archipăstoriu țării mării sa domnul Petru Pavel Aron de Bistra la anul 7267 dela Christos 17(59)..... Martie 13 zile fiind zugravi popa Simeon fecior :... pop... Pitești și ucenicul mieu Niculae.*

În naia bisericeii sunt ridicate schele mari, în formă de scări, cari se duc până în vârful cupolei, unde un pictor din Budapesta, esmis din partea comisiunii monumentelor, cercetând vâruiala ar fi găsit urmele unei zugrăveli și mai vechi, care va fi fost, probabil, prima zugrăveală a bisericeii. —

Prin cărțile, ce se mai află în posesiunea mănăstireii, cele mai multe s'au dat pe la alte biserici — am mai găsit următoarele însemnări:

Acest Apostoler este cumpărat de Smeritul ieromonah Varlaam Toplița și Nichita ieromonah, pe seama sfintei Mănăstiri de la Slivaș ce se zice Prislup 1773. Moisa Aron a învățat în mănăstire 1837. Scrisam eu Mătei în zilele popei Niculae dela mănăstire 1824.

Pe evangeliarul de la Blaj, de sub Atanasie Rednic, 1765, se scrie: *Această Evanghelie este cumpărată de robii lui D-zeu Iozsa David, de Drogota Lascu și de jupânu Iura Ianos și de Stoica Lascu Caprazi și prin I. Nopcia Iozsa în zilele a S. Popii Simeon zugravul. Anul luna scrise sus. Iară când o are înstrâna dela sfânta biserică, a Slivașului de sus să fie etc.*

(Va urma).

Baronul Vasile L. Popp.

— Conferență ținută la adunarea Asociațiunii în Dej. —

Domnule Președinte! Onorată adunare generală!

Înainte cu 42 de ani adunarea generală a »Asociațiunii» noastre se ținea tot în aceste părți ale Someșului, anume la *Gherla* învecinată. O mare și sărbătorească adunare fu aceea, care, pentru întâiași dată, s'a întrunit în numele literaturii și culturii române, în cuprinsurile modestului orașel devenit reședință de vlădicie românească. Elita societății din aproape toate unghiurile țerii locuite de Români se adunase acolo, în sala redutei orașenești, și deosebit de solemn trebuie să fi fost momentul, când în mijlocul murmurului ce umplea sala, când frații îndepărtați să salutau unii cu alții, în feliurite grupuri, strângându-și mâinile plini de cea mai senină bucurie, se făcù deodată liniște, și luă cuvântul fruntașul vieții publice, *Elie Măcelariu* dela Mercurea, spre a propune, ca o comisiune să se aleagă și să meargă spre a invita pe președinte să deschidă adunarea.

Solia aceasta i-a fost dusă președintelui de însuși Episcopul Gherlei, Dr. Ioan Vancea de Buteasa, Metropolitul de fericită pomenire al Blajului, care era însoțit în misiunea aceasta de o aleasă gardă de bărbați, dintre cari amintesc numai câte-va nume, cari astăzi ne evoacă o lume întreagă de idei.

În cortejul Episcopului Vancea, trimis să invite pe președintele »Asociațiunii» la adunare, era adecă: Mihail Pavel, vicariul Maramurășului, Episcopul de binecuvântată pomenire; Alexandru Bohățel, căpitan suprem al districtului grănițeresc; Iosif Pop, vice-căpitan, Grigorie Moisis, vicariul Năsăudului, protopopul Balint dela Roșia-Munților, și în fine, printre cei mai tineri, Dr. Victor Mihali de Apșa, profesor, Escelența Sa Metropolitul actual dela Blaj.

De așa vreme se învredniciră adunările «Asociațiunei» în primul deceniu al vieții sale, în epoca acea de curat și sincer entusiasm, care a dat naștere acestei instituțiuni, ce încheie acuși întâia jumătate de veac a existenței sale.

După adunarea primă de constituire, și după memorabilele adunări dela Braşov, în 1862, și dela Alba-Iulia, în 1866, la cari, alături de președintele Andreiu Baron de Şaguna asista și Metropolitul Blajului, Alexandru Şterca Şuluțiu, adunarea din 1868 dela Gherla a fost una din cele mai solemne și mai înălțătoare de inimi până atunci.

Abia se întoarse deputațiunea trimisă și entusiaste aclamațiuni de »să trăiască «isbucniră, vestind, că președintele dorit sosi. Înaintând spre scaunul presidial figura lui înaltă, sulegetă și elegantă, era sorbită din toate privirile, când după o rotire a ochilor săi de vultur salută pe cei ce au venit la această «unică sărbătoare națională», cam cu aceste cuvinte:

«Strălucită adunare! Preastimați Domni și Frații!..

.....

«Ați venit, Domnilor, dela leagănul lui Corvin, peste «câmpul pâinei», «peste pratul lui Traian, din patria lui Dragoș, de la Mureș, de la «Târnave, din Munții apuseni, fortăreața neinvincibilă, apărată de «braț roman; ați venit, Domnilor, din toate părțile locuite de Români, «tot atâți martori ai mărimii și bravurei românești, ați venit și «v'ați adunat în locul, în a cărui apropiere se *întrunesc Someșurile*, «despre a căror apă cântă poetul: că apa lor e prea rece ca de «veacuri zece! În apropierea locurilor acelora, unde sunt așezate «mormintele independenței și libertății națiunei române în Transilvania! «— Ne-am adunat Domnilor cu toții, ca în sensul statutelor «Asociațiunei» să ne consultăm despre modul înaintării în literatura și «cultura poporului român!»¹

¹) «*Transilvania*», Foala Asociațiunei transilv. p. I. r. . . . an. I. nr. 20 pag. 465.

Aceasta «cuvântare măduoasă» inspirată de o ferbinte dragoste și o nobilă mândrie națională fu întreruptă adese de aplause însuflețite *) iar cel ce o rostia era: noul președinte al «Asociațiunei», care acum presida mai întâi în adunările ei, era baronul Vasile L. Popp!

Ales în adunarea precedentă dela 1867, în mijlocul unui mare entusiasm desfășurat în istorica redută a Clujului, baronul Popp, vice-gubernorul Ardealului, era deci după baron Andreiu de Șaguna, al doilea președinte al tinerei noastre «Asociațiuni transilvane pentru literatura română și cultura poporului român». Și 9 ani de a rândul a purtat aceasta onorifică dar grea sarcină, căreia de altfel el mai multă strălucire i-a împrumutat dela sine, decât ar fi putut să primească dela ea.

Dintre toți presidenții numai venerabilul scrutător al tainelor limbei noastre, Timoteiu Cipariu, a stat în fruntea «Asociațiunei» mai mult decât Baronul Popp; și atât de mult a stăruit în tot chipul, cu pilda și cu cuvântul, presi-diând însuși toate adunările generale, pentruca să înainteze și să înflorească marea cauză a «Asociațiunei» încât istoricul oficial al lucrărilor ei, nepreocupatul Zaharie Boiu, astfel caracterisează cele trei trienii ale presi-diului său:

«Fiindcă desvoltarea unei societăți de regulă se caracterizează prin conducătorii ei, amintim, că în cele trei perioade trienale ale acestui presidiu s'au făcut diferite progrese atât în cele materiale, cât și în cele spirituale. — Ca un caracteristic al acestui period — zice acelaș istoric — însemnăm silințele președintelui de a face productive lucrările «Asociațiunei» cu deosebire pentru cultura popo-rului în toate direcțiunile. Grele timpuri sunt acestea...

«Dar președintele la toate ocașiunile îmbărbătează poporul nostru a nu slăbi cu iubirea cătră Asociațiunea sa culturală, un factor atât de important pentru progresarea lui.»³⁾

*) Protocolul ad. gen. »Transilvania« I. p. 469.

3) Z. Boiu în »Transilvania« la jubileul seu de 25 ani. Sibîiu 1895 pag 13 și 17.

Prin urmare, chiar dacă baronul V. L. Popp n'ar fi avut în viață nici o altă vrednicie, decât că a condus 9 ani de zile, cu însuflețire și cu înțelepciune trebile «Asociațiunei» încă ar fi fost vrednic, ca memoria lui să o păstrăm cu scumpătate și să o cultivăm cu îngrijire.

Față cu aceasta datorință ne stă dinpotrivă un fapt dureros din cale afară, care ni-se presintă ca o problemă simptomatică pentru starea noastră etică și culturală.

Când la începutul anului 1875 a venit, ca un fulger de durere vestea, că baronul Popp, a încetat din viață, fiori de groază au străbatut prin toate inimile românești pretutindena, așa încât bătrânul străjer al sorții neamului, gazetarul George Barițiu, ca și un nou psalmist, nu putu să-și înădușe acest țipet de durere:

«Până când Dumnezeu al părinților nostri, greutatea mânei tale peste noi? Până când râurile de lacrimi să nu se mai șteargă de pe fețele noastre?»⁴⁾

Iar când acest înțelept îndrumător al vieții noastre, la vârsta de 80 de ani, își încheie istoria sa pe cele din urmă două sute de ani, el își cernește în jale cea din urmă pagină a scrisului său și cu limbă de moarte ne leagă de suflet, ca să păstrăm vie pomenirea bărbaților adevărat patrioți, cum a fost el, ca astfel urmașii să-i aibă de pildă vie pentru viața lor. Și ce a urmat totuși⁵⁾

Doamnelor și Domnilor! Înainte cu câte-va zile toate privirile alor nostri erau îndreptate spre Reghinul-sășesc, iarăși un centru, modest dar important, ca și Dejul, în părțile nordostice ale Țerii noastre. În capul din jos al Reghinului, pe un plaiu ridicat, se înalță frumos biserica românească, de a cărei întemeiere este legat numele neuitatului protopop Petru Maior de Dicio-Sân-Mărtin. În jurul acestei biserici, umbrită de pomi și de frumoase amintiri ale unor lupte titanice, sunt mai multe

⁴⁾ «Transilvania» 1875 pag. 51.

⁵⁾ G. Barițiu. Ist. Transilvaniei III. p. 500.

cripte ale unor familii de vechi comercianți bogați. Printre ele, de o parte, este o criptă mare, bătută de ploi și de soare, cu pereții în rugină și în părăgină, care îți atrage luarea aminte. Din sus are o tablă de marmoră cu inscripție, iar din jos o ușă scundă, îmbrăcată în fier greu și fioros, feștit în negru. În aceasta criptă a familiei Oltean, zace spre odihnă de veci și fostul al doilea președinte al Asociațiunii, baronul Vasile L. Popp; și nici o tablă comemorativă, nici un singur semn, nici o singură literă nu ne indică nimica despre acest fapt! Mulți frunțași Români, din apropiere și din depărtare vor fi văzut din prilejul adunării fondului de teatru biserica lui Petru Maior, precum și cripta de lângă ea, fără să-și fi adus măcar aminte de acel bărbat, pe care la timpul său Românii îl plângeau, ca pe un «*Prometeu român*» și ca pe «*athletul apărător al dreptului și dreptății*». *)

Iată de ce am ținut, ca din prilejul acesta, când am însărcinarea secțiunilor științifice și literare să ocupă acest loc, să Vă întretin nițel asupra bravului nostru Președinte baronul Popp, pe care l'am îngropat a doua oară în mormântul uitării, mormânt cu mult mai greu și mai fioros și pentru unii și pentru alții, decât mormântul rece de țarină, împrejmuit de o caldă pomenire.

Să nu Vă așteptați însă, rogu-vă, la o biografie amănunțită științifică. Timpul prea scurt, ce l'am avut, într'un sezon mai potrivit pentru recreare decât pentru muncă încordată, — nu mi-a permis așa ceva, și doar nici prilejul acesta solemn nu e acomodat pentru astfel de studii rezervate unor volume largi și cuprinzătoare, lucrate pe îndelete, pe cari le așteptăm dela viitor. Permiteți-mi însă ca în câteva schițe fugitive să arăt, pe scurt, ca într'o grăbire, chipul vieții și ființii celui ce a fost Baronul Vas. L. Popp.

* * *

*) «Gazeta Transilvaniei. A. XXXVIII. 1875.

Vasile Popp s'a născu în satul Berind din Comitatul Clujului tocmai în ziua Nașterii Domnului 1818 (6 Ian. n. 1819) și era fiul preotului Ananie și soției sale Maria, oameni de aleasă viță românească, cari se puteau lăuda și cu o veche nemeșie. Berindul e și astăzi un sat ferit, care poartă încă neschimbat tipul satelor de *câmpie*. Două uliți infundate prin văgăunile dealurilor s'a întâlnesc sub o colină înaltă-deasupra căreia, din mijlocul prunetului des, se ridică bisericuța de lemn cu o turlă ascuțită, ca sulita străjuitoare, ce poartă sfânta cruce în vârf. Din jos de grădina bisericii este curtea parochială, în mijlocul căreia o casă modestă de lemn este azi, prin îngrijirea despărțământului Cluj al Asociațiunii însemnată cu o marmoră comemorativă, spunând că aci s'a născut bar. V. L. Popp,

Încolo Berindul acesta n'are nimic deosebit, decât poesia acea, proprie tuturor satelor noastre, care ni-se vără în suflet din fragedă copilărie de ne face să ne alipim cu atâta dragoste de toate răzoarele ce se resfață în soare, și al căror farmec îl sorbim deodată cu aerul hrănitor. Această poezie a satului natal pare că a învăluit curând și sufletul micului băiețel al părintelui Ananie, de care numai cu greu s'a despărțit, când a trebuit să iee calea școalelor străine, la 1827. Învățăturile și le-a început și le-a sfârșit, aproape toate câte se puteau, în Cluj, la călugării piariști, cari pe mulți învățați de ai noștri iau călăuzit pe cărările științelor. După absolvirea gimnasiului învătă în Cluj și drepturile, cum se învățau pe atunci, și ar fi putut, între alte împrejurări să-și facă curând o carieră. Nu se știe însă prin ce întâmplări tinerul Vasile fû primit între clerici și trimis la Viena în seminarul numit al «sintei Barbara» unde în curs de 4 ani absolvă și teologia. În cursul acestor patru ani el n'a mai văzut Berindul, ci s'a adâncit în toate disciplinele teologiei, cari formează caracterele cele mai pregnante. Zările cunoștințelor sale s'a vor fi lărgit, cât ceriul și pământul, și inima lui se va fi umplut de dragostea bisericii celei vii, pe care o alcătuiesc toți creștinii, cari sunt chemați cu adevărată egalitate și frățietate să se desăvârșească și să-și lucreze mântuirea. Dar în mijlocul acestor ocupațiuni înalte el nu-și uita de Ardealul său, de satul său și de cercul modest al familiei din Berind, care abia mai putea aștepta să treacă anii. Surorile lui cântau neconținut de dorul lui: «Versul Vasilichii, când au fost în Beciu»:

Treceți ani nu zăboviți
Frățuțu-nost nu-l opriți
Ohi că doru ni-i de ei!

In tot anul treacă doi
De grab să vie n'apoi
Și mai treacă cei doi iară
Să mai vie 'ntrasta țară
Oh! că doru-ni-i de el.

Iar când în fine a sosit acasă părintele Ananie a alcătuit stihuri pline de bucurie:

Saltără Taică,
Bucurâte Maică,
Iată c'au venit
Fiul cel dorit!
Cu toți să strigăm
Glasuri să nălțăm
Laudă să dăm
Celui din vécie
Lui Isus Mesie
Că lui Vasilie
I-ajută să vie
Să mai vadă odată
Pe mamă și tată,
Rudenia toată.

Alipirea aceasta de locul natal și aplicarea spre stihuri poetice se vede, că și fiul a moștenit-o dela tatăl său, pentru că există niște versuri scrise de el la 1845, când s'a despărțit de Berind, ca să meargă de «cancelist» în Mureșoșorheiu. Atunci scria:

Rămas bun locuri iubite,
In veci să fiți fericite.
Eu acum vă las de tot
Dorul vost în sân îl port
Inimuța mea cea dreaptă
N'ar dori să se despartă
Plânsul meu pe față 'n jos
Spun că nu mă duc voios.
.....
Dorul meu aci rămâne
Unde am dus zile senine.

În tot decursul studiilor sale, negreşit Vasile Popp a avut cele mai bune succese. El însuşi scrie în amintirile sale:

«Minte am avut dela Dumnezeu bună; am învăţat foarte uşor, aşa încât zicând cea drăpăntă numai m'am jucat cu învăţătura. Având purtare bună şi învăţând tot eminent toţi ungurii, cari mă cunoşteau, ziceau în anii, în cari eram liceist, că «ebböl vagy Püspök lesz, vagy consiliarius». Românii, cari ştiau bine, că Românii nu pot înainta pe alte cariere ziceau, că mă voi face «vlădică»⁷⁾.

Cu multă bucurie şi cu mare încredere va fi mers deci tinerul cleric în toamna anului 1842, când fu denumit profesor de matematică şi geometrie la liceul din Blaj. «Catedra profesorală de matematică şi geometrie am primit-o cu multă plăcere, că eu nimic nu cuprindeam mai uşor cu mintea, decât matematica». Dar fatalitatea făcu, că nu mult rămase Popp în Blaj. El era cel dintâi, care a propus matematica şi geometria *româneşte*, dar dragostea aceasta aprinsă a limbii româneşti îl implică şi pe el, cu alţi clerici, în procesul faimos cu Episcopul Leményi, pe urma căruia trebui să părăsească Blajul în 1843.

S'a dus la Târgul-Mureşului şi se pregăti pentru cariera iuridică. Aci se cunoscă cu soţia sa de mai târziu Elena Oltean, fca unui fruntaş Român din Reghin, şi strănepoată a celebrului protopop Petru Maior; cu care să şi căsătorii după ce-şi luă diploma de avocat.

După linişirea vremilor de revoluţie guvernătorul Ardealului a numit pe Vas. Popp, comisar de cerc (Bezirkscommisair) în Reteag, nu departe de aici de Dej. Direcţia i-se pără destul de grea fiind cu totul începător, dar şi-a împlinit chemarea cum se cade. Găsind însă guvernul, că noul comisar ar fi prea mare prietin al Românilor, şi mai ales al ţeranilor, l'a promovat, ca să-l amoveze, şi în Iunie 1850 fu numit consilier la judecătoria criminală din Bistriţa. Abia 3 luni a slugit în aceasta calitate, când în Sept. 1850 fu numit membru la judecătoria apelatorie din Sibiu. Modest cum era hesita să primească un post aşa de onorific, după ce abia să deprinsese cu legile în forul judecătoresc inferior. La stăruinţa prietinelor săi, între cari actuarul judecătoresc I. Babb, a primit însărcinarea şi a şi escelat în deprinderea ei, aşa de mult, încât, la 1854, când s'a organizat definitiv iustitia, tinerul de 35 ani, care înainte de 1848 nu avuse nici un serviciu public de stat, fu denumit consilier actual c. reg. la curtea judecătorească superioară pentru Ardeal, iar la 1858, cassându-se judecătoriile urbariali fu denumit, în aceeaşi calitate la curtea judec. urbarială superioară din Sibiu.

⁷⁾ «Viaţa mea», manuscript în biblioteca familiei baron Popp.

Curând după aceea, la sfârşitul anului 1859, Vas. Popp fu numit consilier de secţiune în ministeriul c. r. de justiţie în Viena. Distincţiunea aceasta, pentru un bărbat tiner, de 40 ani era mare, ear pentru un Român, ca Vasile Popp, era de o deosebită importanţă. Din acest prilej de bucurie pentru toţi Românii, Episcopul Şaguna a dat o masă festivă în onoarea noului consilier întrunind la aceasta bucurie mulţime de Români, fără deosebire de confesiune.

Innainte de a se depărta din Sibiiu, tot în 1859, judele Popp a scris o broşură foarte folositoare pe acel timp, care s'a tipărit sub titlul «Îndreptariu în cauzele urbariali, compus pentru poporul român din Ardeal de *Un iurist practic*». Aceasta a slugit şi mai slugeşte şi azi de mare înlesnire în regularea cauzelor urbariale ardelenesti. Broşura de 62 pag. cuprinde, pe lângă inviaţiuni, şi patentă împărătească din 21 Iunie 1854, dând înse numai mădua legii, ca să o înţeleagă poporul. Pe atunci cauzele urbariali preocupau mai mult poporul nostru. Sate întregi erau nedumerite şi turburate de soartea lor şi a hotarelor sale. De aceea chiar la timp a venit broşura «iuristului practic» spre «a fi de ajutor — cum zice în «Precuvântare» — la mărginita cunoştinţă a poporului român în cauzele urbariali spre a-l mântui de multe daune, care i-s'ar putea întâmpla parte din neştiinţa de a-şi apăra, parte din negrija de a-şi căuta dreptul său».

În 1860, după un an de funcţionare în ministeriul de justiţie, unde câştigă o imfluinţă precumpănitoare, că i-se încredinţase şi pregătirea unor proiecte de legi organizatoare, Vas. Popp se reîntoarce în Ardeal, numit fiind consilier de curte la nou înfiinţata cancelarie aulică transilvană din Cluj; ear în Nov. 1861 fu numit de M. Sa chiar vicepreşedinte al guvernului transilvan, pe lângă guvernorul *Crenneville*, şi preşedinte al Tribunalului suprem din Transilvania. În aceasta calitate era preşedintele curţii de cassafie, forul suprem de judecată, pentru Transilvania, dela 1861 până la 1865, o scurtă dar luminoasă epocă de resuflare a conştiinţelor româneşti.

La înălţimea acestei situaţii de onoare şi de putere, Vas. Popp a fost neşovăitor apărător al drepturilor limbei şi poporului românesc şi al tuturor comorilor sale sufleteşti. Cu ochi ageri veghia asupra destinului poporului, pornit cu avânt spre înaintare, şi cu puterea sa de concepţiune clară făcea să simtă soartea sa uşurată şi să nu-şi piardă nici trezvia nici modestia innăscută, vezând carierele vieţii publice deschise şi pentru Români vezând dieta vechiului Ardeal deschisă, autonomia ei restabilită, şi limba românească innălţată şi ea, după atâtea veacuri, la rangul de cinste ce i-se cuvenea, ca limba unui popor băstinaş şi aşă de numeros în patria sa!

În acest restimp, când Popp era cea mai influentă personalitate între Români; ba în întreg Ardealul, îl ajunse și deosebite distincțiuni din partea Maiestății Sale. La anul 1863 fu numit consilier intim de stat al Maiestății Sale, la vârsta de 43 ani; iar la 1864 fu decorat cu *ordnul coroanei der fier cl. II*, cu care umbla pe atunci și baronatul imperial. Ca român credincios neamului său, ca om crescut pentru democrație și egalitate, distinsul consilier al Maiestății Sale a hesitat mult oare să ceară, și rangul de baron...? Numai la stăruințele puse de amicii săi s'a putut determina să-l ceară și să-l primească, la 1872.

Dar culmea aceasta de lumină, în care cu Popp împreună se scaldau toate inimile românești, dornice de atâta vreme de o înseninare a orizontului, n'a ținut mult.

În 1865 s'a înființat Tribunalul suprem pentru Transilvania în Viena, prin un articol de lege special, votat de dieta din Sibiu. Posturile la acest tribunal aveau să se conferească numai ardelenilor cu considerație la cele 4 națiuni recunoscute și la cele 6 confesiuni recepte. Denumirea președintelui și a consilierilor săi era rezervată Inse Maiestății Sale, care a denumit de președinte pe Consilierul său intim V. L. Popp. Astfel Esc. Sa se mută earăși la Viena și în 15 Iulie 1865 deschise ședințele importante ale acestui tribunal suprem, cu o cuvântare latinească. La acest post l'a recomandat Maiestății Sale baronul Reichenstein cu aceste memorabile cuvinte:

«De aș avea, Maiestate, proces chiar cu tatăl lui Popp, nici «atunci nu m'aș îndoi a condece cauza mea imparțialității fiului»

O recomandare, aceasta care face onoare judecătorului român, dar face onoare și poporului, care are așa fii iubitori de dreptate.

În această situație de înaltă valoare în Viena, rămase Popp până la 1866, când tribunalul suprem se mută la Cluj; dar peste un an încheindu-se dualismul tribunalul suprem al Ardealului fu strămutat la Budapesta și contopit în suprema curie judecătorească, ca o secțiune proprie. Era o tendință puternică atunci, ca Popp să fie delăturat de la un post așa de remarcabil, prin pensionare sau în ori ce chip. Se zice, că și postul de ministru al iustitiei i-s'ar fi înbiat, firește cu anumit calcul; dar grația Maiestății Sale a susținut pe consilierul său devotat și Popp a fost trecut la Curie, ca vicepreședinte, și ca președinte de senat al secțiunii ardelenilor a ei. Ori cât de rară era disincțiunea aceasta totuși ea putea avea și aparența unei degradări, după ce Popp condusese de sine stătător curtea supremă a Ardealului, și el era hotărât să se retragă. Înterveniră Inse fruntașii cei mai distinși ai Românilor de pe atunci și-l conjurară să primească postul și să nu

lipsească poporul românesc de un judecător drept și nepreocupat a drepturilor sale în forurile supreme. Popp a fost destul de nobil ca să-și jertfească ambițiunea sa personală pentru binele de obște și a rămas în postul acesta, care altfel mult i-a subminat sănătatea, până la sfârșitul vieții.

Eră deci vicepreședinte al curiei regești din Budapesta și șef de senat, când îl aleseră, cu aproape toate voturile președinte, al «Asociațiunei». Și n'a pregetat a primi acest post și a se pune cu trup și suflet în serviciul cauzei culturale a poporului său. Văzând schimbările mari, ce s'au operat în mersul larg al lucrurilor, cu toate desiluziile ce-i atinsese și sufletul ca al tuturor, ilustrul consilier de curte și înalt judecător, nu și-a pierdut încrederea în viitorul neamului său. El, care era celebru pentru imparțialitatea judecăților sale, nici în judecarea marelui proces al neamului său nu s'a abătut dela linia judecății limpede și drepte, și având toată încrederea în dreptatea și vitalitatea Românului a lansat devisa: Prin noi înșinel Prin forța și răbdarea noastră, înaintel!

De aceea chiar dela începutul carierei sale de președinte, în anii celor mai grele ispitiri a descuragierilor, Baronul Popp accentuiază neconținut importanța culturii naționale, ca factor de viață și mântuire.

În discursul de deschidere al primei adunări, dela Gherla, el face declarațiuni categorice ca acestea:

«Precum nimenea nu are drept a răpi viața unui individ, așa nimene nu poate avea drept a răpi viața ori a împedeca întrebuințarea mijloacelor spre susținerea vieții unei națiuni sau spre asigurarea existenței ei, care sunt: literatura și cultura ei». — Apoi, îndreptându-se de a dreptul către ai nostri, le strigă:

«Domnilor! Numai lumina, numai cultura ne poate mântui!»

Ear la 1872, în adunarea din Sebeșul-săsesc președintele relevând interesul viu pentru „Asociațiune“ zice:

«Se pare, că geniul bun al națiunei ne conduce și ne arată calea pe care avem să mergem, ca să nu mai fim tot jucărie în mâinile stăpânilor, să nu mai lăcăm a fi considerați, tractați numai ca lutul în mâna olarului! — ne arată calea, care este calea culturii. La cultură, Domnilor, la cultură, că astăzi numai aceasta ne mai poate da putere!»

Acesta era motivul principal al întregii activități întreprinse, ce a desfășurat-o, cu curaj și mândrie, în fruntea «Asociațiunei». Bărbat cu vederi largi și cu o minte pătrunzătoare, a prevăzut dimpreună cu tovarășii săi de luptă, că pe terenul cultural se va transpune lupta, după spiritul timpului nou. De aceea reclama neconținut școlile și ear școlile, pe cari le găsia de preferit teatrului, pentru care

Începuse lumea a se preocupa de înfiinţarea societăţii pentru fond de teatru, şi pe care el o combătea ca o chestie de lucş, cu toate că teatrul bun e o bună şcoală şi poate fi un puternic agent cultural. Dar accentuarea necesităţii şcoalelor era foarte la loc şi e mare pagubă, că nu a prins destul de adânc conştiinţa aceasta. Ori cum, azi ne pare un adevărat oracol cuvântul lui: »Mai întâiu de şcoale avem lipsă; pe acestea să ni-le asigurăm, ca să învingem întunerecul, în care orbecă poporul».

Pentru a fi cât de cât complet mai trebuie să amintesc, că baronul Popp a făcut şi pentru biserica sa tot ce se putea aştepta dela un fiu credincios. Aşa în 1871, când s'a pornit mişcarea tendenţioasă de a incorpora şi biserica română unită cu Roma în organizaţiunea autonomă a bisericii romano-catolice din Ungaria, ca un arhangel s'a ridicat bar. Popp întru apărarea bisericii sale şi conchemând o conferenţă a fruntaşilor, clerici şi mireni gr.-cat. la Alba-lulia, a redactat un memorandum în cauză, pe care în fruntea unei deputaţiuni l'a predat ministrului de culte, şi a desemnat de pe atunci calea şi cărarea, care este şi trebuie să fie, îndreptarul tuturor în cauza aceasta importantă. Incolo devotamentul pentru biserică nici odată nu l'a dus pe bar. Popp peste marginile cuvenite. Strămătirea nici odată n'a întunecat vederile sale, din contră în totdeauna el a fost model de concordie şi harmonie între fraţii de o limbă, de un sânge şi de o lege chiar. De aceea Visarion Roman, în «Scurta descriere» a vieţii lui îl şi relevează ca bărbat binemeritat şi pe acest teren, deplângând faptul desbinării profesionale, pe care teină spune el: «Dela 1850 până cam la 1859 află inteligenţa română transilvană despartită frumuşel în două cete».

* * *

Cam astfel se desfăşură viaţa frumoasă a lui V. L. Popp; nu cu scene eroice, nu cu zguduiri dramatice, ci ridicându-se lin, într'o linie ascendentă normală, spre culmea luminoasă, tot mai însus; excelsior, excelsior. Ea se aseamănă unui inel de metal nobil, în care se încadrează o peatră scumpă, nestimată: caracterul seu preţios.

În acest caracter de stărnice şi răbdare, de dreptate şi loialitate, de liberalism generos şi conservatism nobil, se oglindeşte — precum într'un mic picur de rouă raza soarelui întreg — se oglindeşte zic: sufletul curat al neamului nostru întreg.

Și acum fie-mi permis să mă folosesc de caracterisările regretatului Iustin Popfiu, celebrul panegirist al bărbatului nostru, care din prilejul înmormântării i-a făcut, într'un discurs clasic, cea mai demnă și mai frumoasă aprețiere.

«E o priveliște surprinzătoare — zice Popfiu, tradus în limbajul nostru de astăzi — să vezi cum înaintează, — ce zic înaintează? — cum este avântat și răpit bărbatul acesta, care nu se poate mândri cu gloria nașterii, nici cu strălucirea genealogiei strămoșilor, și căruia singur virtuțile sale înalte îi sunt unicul bilet de recomandare, în galeria oficiilor de stat, din treaptă în treaptă, până sus la înălțime, unde locuiesc vulturii, unde înfloresc cedri, până ce după servițiile strălucite de vicecancelar, apoi de vicegubernator al Ardealului, își putu serba triumful vieții sale în scaunul presidial de senat al Curiei regești...

Și în această carieră a sa el nu fu de caracterul lunei, care-și schimbă formele după fazele timpului, ci el se aseamănă soarelui, care rămâne acelaș, în toate timpurile, în toate stadiile cursului său.

Pe unii și pe alții îi amețește înălțimea; el însă stete fără amețală în lumina orbitoare a muntelui ispitelor spre a se manifesta cu atât mai splendid. El întrună cu rar noroc în adâncul inimei sale aceasta sfântă trinitate pământească: pietatea omagială către Monarchul său; fidelitatea neperitoare, până la răsufarea din urmă, către națiunea sa și iubirea neînfrântă către patria sa.

Departate de valurile umflate ale urilor și pasiunilor meschine ale fracțiunilor politice mici, asemenea lui *Pliniu*, marele bărbat al Romanilor, care făcea însemnări științifice pe când lumea în jurul colcăia agitată, el, pătruns și captivat numai de o singură pasiune: pasiunea iubirei de patrie și de națiune, își ațintea ochii numai la pulșco care cu atâta ardoare îl dorim cu toții: la scopul

măreţ al confederaţiunii şi conţelegerii noastre frăţeşti. Incunjurând cu stărnornicie răbdătoare disputele luptelor de partid, ce isbucnesc cu iritaţiune, el străluci în ochii popoarelor patriei în toată cariera sa, ca un esemplar demn al geniului împăciuitor.

Răsplătirea nu era în stare a clătina, neînţelegerea nu era în stare a descuragia sufletul său frumos.

Fericit muritor, în a cărui distingere părû a se întrece şi Domnitoriul şi Naţiunea. Fericit muritor, care nu şi-a căutat dinstincţiunea, ci şi-a eluptat'o». ¹⁰⁾

Onorată adunare!

În adunarea pomenită dela Gherla, la 1868, sub presiul însuşi al bărbatului amintirilor noastre, s'a celebrat memoria bardului nostru naţional Andreiu Mureşanu, tot de cătră Iustin Popfiu, şi a marelui archiepiscop Alexandru Sterca Şuluţiu, de însuşi preşedintele bar. Popp.

Iar în anul trecut, în adunarea dela Sibiu, însuşi ilustrul nostru preşedinte de acum, a prăznuit în cadrele festive ale strălucitei adunări memoria, altfel totdeauna cultivată, a bărbatului mare, care a fost cel dintâi preşedinte al «Asociaţiunei»: baron Andreiu de Şaguna. Mi-se părea deci că se cuvine, că acum, în preajma iubileului acestei unice instituţiuni, menită a întruni laolaltă toate inimile româneşti din toate părţile ţării, să facă aici o scurtă pomenire a aceluia, care a fost al doilea preşedinte al «Asociaţiunei» şi un mare şi un vrednic fiu al neamului nostru. Nu ştiu, dacă m'am apropiat măcar de vrednicia lui, în măsura datorinţei noastre, şi în proporţia neguigenţei noastre de până acum. Pentrucă e drept, că baronul Popp, deşi teolog, a rămas simplu mirean, care nici nu represintă în mod aşa de consacrat, ca un arhieriu, neamul şi biserica, cultul şi cultura noastră, şi nici nu se îmbracă în aureola acea sfântă, care împrej-

¹⁰⁾ «Federaţiunea», Budapesta 1875.

muie figura tuturor archiereilor buni în ochii credincioşilor lor. Dar rămâne constatat, că el a făcut, prin singură forţa calităţilor şi virtuţilor sale personale, ca să strălucească în faţa lumii întregi caracterul adevărat al mireanului român cult şi cinstit. Pentrucă acest mirean în ierarchia caracterelor, a fost un mare, mare archiereu, a cărui pomenire trebuie să ne fie tuturor şi totdeauna scumpă!

Dr. E. Dălanu.



DEJUL



— Adunarea generală a «Asociaţiunei». —

Cronicile medievale ungureşti povestesc, cu naivitatea proprie legendelor, că ducele Ungurilor Álmos ocupând cetatea ce era pe un deal din jurul Dejului de acum, ar fi trimis de acolo soli la *Svatopluc*, stăpânitorul sâminţiilor slave de pe şesul ţării, ca să facă loc noilor veniţi, că altfel cu puterea va ocupa ţeara lăsată lor moştenire dela Attila. Solii reînforşi la cetatea lui Álmos au adus cu ei, din ţeara lui Svatopluc: *apă, iarbă şi pământ*. Apă bună de tot, pământ negru humos şi neşte iarbă mare, ca holda de grâu! Văzându-le acestea cetele viteazului Álmos — spun cronicile — au erupt în strigăte de admiraţie: *Deus, Deus, Deus!* — şi de aci numele oraşului *Dej*, ungureşte *Deés*.

Fireşte, că istoriografii serioşi nu pun temeiul pe astfel de legende, cari se poticnesc de cele mai multe ori de câte un fapt primordial. În cazul acesta nu prea-i vine omului să admită, că vitejii lui Álmos, călăreţi fără de şeauă, să fi fost așa de iscusiţi în limba diplomatică a timpului, încât şi uimirea să şi-o exprime pe *latine*. Totuşi un istoriograf cultural mai modern, ca Ipolyi (Stummer) Arnold, fost episcop catolic al Orăzii-mari, a încercat să mântuie cumva legenda cronicarilor zicând, că cetele lui Álmos își vor fi arătat mirarea cu vr'un cuvânt vechiu unguresc, care însă poporului din jur, Românilor, li-s'a părut: *Deu, deu*, fiindcă sămâna. Căci, zice ilustrul autor al «Mithologiei maghiare» — Românii și azi zic: zeu, iar pe atunci în limba mai veche vor fi zis *Deu*, ori de câte ori invocau numelul lui D-zeu.

Intrucât va fi reușit Ipolyi să convingă pe connaționalii săi, nu știm, abia credem însă, că invocarea Românilor, cu continuitatea lor în Dacia, să fie potrivită a mântul evlavioasa legendă a *Dejului*.

Destul, că mi-a venit în minte legenda aceasta, când am văzut Dejul așa de plin și archiplin de Români. Pentru că nu știu, dacă *illo tempore* vor fi strigat Ungurii «Deus, Deus», acuma însă cu prilejul adunării generale a «Asociațiunei» de sigur, că mulți concetățeni maghiari ai capitalei de județ, vor fi invocat numele lui D-zeu, în legătură, mai mult sau mai puțin pie, cu Valachii de noi.

Fie că-și vor fi exprimat mirarea: «Istenem mennyi oláhl!», fie că unu ori altu, mai puțin delicat, își va fi exprimat impresiile tradiționale la vederea prea multor Români, rămâne lucru constatat că de astădată concetățenii nostri dela Dej s'au purtat cu toată politețea politicoasă, și au dat «Asociațiunei» noastre cât se poate de larg teren în cuprinsurile vechiului orașel. Nu numai persoanele oficioase ca comitele suprem, contele Betlehen Balázs, vicecomitele Bándy György, primarul orașului Ilosvay, și alții, au asistat consecvent la ședințe, la concert, teatru și banchet, dar și alte familii culte au fost gata să dea tot ajutorul pentruca oaspeții Români să se simtă cât mai bine. Se zice că 200 de quartire au oferit concetățenii maghiari, și dacă s'a întâmplat de n'au ajuns oaspeți prin toate camerele pregătite anume, s'au plâns, unii și alții, ca și când ar fi fost cu intențiune ignorați.

Iată un act de politeță și cultură, pe care trebuie să-l constatăm cu mulțumită.

Dejul este altfel centrul topografic al unui ținut mare românesc. Dacă tragem câte-o linie dela cele trei puncte: Cluj—Bistrița—Baia-mare, avem un vast triunghi de teritoriu aproape curat românesc ce s'ar putea numi: văile șomeșane. În centrul acestui triunghi stă Dejul tocmai la împreunarea Someșurilor. E firesc deci ca proporțiunea lui românească să se înmulțească din ce în ce, ori cât de unguresc ar fi altfel orașul acesta. De fapt $\frac{1}{4}$ a locuitorilor sunt azi Români; la 1891 erau de toți 7728 locuitori în Dej, între cari 1791 Români. Acum sunt aproape 12 mii și între ei 3000 Români. Avem în Dej două biserici frumoase, la bun loc așezate. Firește, că nu se pot asemăna cu biserica reformată, care se ridică monumental, în stil gotic, și datează dela 1450; dar pot sta alături de celelalte biserici, cum e cea catolică și sinagoga ovreiască, care asemenea e frumos așezată, fiind numărul adepților ei din ce în ce mai mare.

După confesiune partea preponderantă a Românilor sunt uniți cu Roma. Frații gr.-or. au biserică aproape ca și cea unită, dar credincioși au puține, câteva sute. Biserica unită s'a zidit în 1895 la loc de

frunte. Înainte era numai o bisericuţă mică de lemn, ascunsă într'o vale ferită, la marginea oraşului. Înaintarea parohiei unite din Dej, care e considerabilă în cele din urmă decenii, se leagă de numele vrednicului paroh şi protopop Ioan Welle, acuma canonic, care părăsind aceasta parohie, tocmai acum, după adunarea «Asociaţiunei», la care şi-a luat cu vrednicie partea sa, poate avea conştiinţa mângâitoare, că lasă starea bisericei bine rânduită şi şcoala românească bine asigurată.

Considerând situaţia favorabilă din toate punctele de vedere a a Dejului nu e mirare, că la 1853, când s'au înfiinţat nouele diecese gr.-cat. Dejul era să fie reşedinţa episcopescă, în locul *Gherlei*, pe care a întrecut'o mult în dezvoltarea sa. Asta n'ar fi putut cu atât mai vârtos, că aproape de Dej, pe Someş în jos, este acel *Vad*, care a fost o veche reşedinţă de vlădicie românească, şi mai păstrează şi azi ruinele vechii biserici «catedrale» ce se scutea sub stăpânirea lumescă a lui Ştefan Cel Mare, voevodul Moldovii, şi a urmaşilor lui.

De aceste ruine se leagă amintiri istorice din cele mai frumoase, pe care ţeranii din Vad şi Bogata Invecinată, şi azi le reamintesc cu duioşie, spunând, că ei au fost odinioară «jobagii Vlădicului». Alături de ţeranii năcăgiţi, colinele şi văile mai şoptesc, şi isvoarele mai şopotesc încă numele vlădicilor, cari au trecut îngânduraţi peste aceste tărâmuri de sate şi (preoţi româneşti,¹⁾ supuse oblăduirii părinteşti ai voievozilor români.

Istoria acestei stăpâniri trecute datează de pe la 1475, pe cât e cunoscut. Ştefan Cel Mare obţinu atunci de la Matia Corvinul, prin pacea încheiată după un aspru resbolu, doue castele fortificate, în Transilvania: *Ciceul* şi *Cetatea de baltă*. Stăpânirea aceasta fu recunoscută şi de regele Vladislau al II. la 1492. Sub Bogdan Vodă urmaşul lui Ştefan Cel Mare, şi sub Ştefăniţa Vodă, legăturile cu ţinutul Ciceului şi cu oraşul Bistriţa au devenit şi mai strânse. Părcălabii moldoveni residau neconturbaţi în castelul *Ciceului*, nu departe de Dej, spre nord, şi dispuneau chinezilor din vreo 60 de sate. Petru Rareş câştigă de la Ion Zapolya pe lângă Ciceu şi cetatea *Unguraşului*, aşa cât stăpânirea voivodului moldovean se întindea de sus de la Libotin şi Lăpuşu-romănesc până jos la Chireu, lângă Gherla. Şi domnia această ţinu până la 1560, când cu căderea lui Alesandru Lăpuşeanu se pierdu, lăsându-ne numai amintirea şi ruinele creaţiunei ei, care a fost mănăstirea şi vlădicia Vadului. Dintre vlădicii Vadului, regretatul

¹⁾ O livade se numeşte: «*ritul vlădicului*», cutare isvor: *fântâna vlădicului*, iar gura văii romantice, pe unde se suiau la reşedinţa vlădicească, se numeşte: «*valea vlădicului*», Dr. Bunea: Vechile episcopii p. 27.

Dr. Bunea a constatat pe *Ilarion* (sau *Lariona*) 1523 *Varlaam*, 1527, *Anastasiu* (1529—40) *Tarasie* 1549 și *George* (1550) dar vor fi mai fost și alții, pe cari nu-i cunoaștem până acum. —

Episcopii Vadului nu erau limitați în puterea lor numai la cele 60 de sate ce se țineau de Voivozii Moldovei, stăpânitori la *Ciceu*, ci erau păstori peste tot poporul din Sătmar, și Maramureș. Pentru că — cum zice Dr. Bunea — »dacă anumite părți din Transilvania erau închise pentru episcopii Vadului, pentru că domnii de pământ nu le permiteau intrarea, nu era închisă episcopia dinaintea credincioșilor din Transilvania, din Sătmar, Maramureș și alte ținuturi ungurene. Vadul avea o pozițiune foarte potrivită pentru a putea alerga la episcopii lui Români de pretutindenea. Era așezat pe valea Someșului, canalul principal care împreună Ungaria cu Ardealul. De lângă Vad, la *Dej*, se rămuresc drumurile pe Someșul mic până la Cluj, și până la munții apuseni și ai Bihorului, ear pe Someșul mare de o parte până la Maramureș, ear de alta până în Bucovina. Nu departe de Vad era Bistrița, de la care drumuri bune duc în apropiata vale a Mureșului, din care în sus se deschide cale până în Moldova, ear în jos până în inima Ardealului. La Vad puteau alerga deci Români, din Transilvania și Ungaria, spre a se împărtași de mângâierile religiunii lor.«²⁾

BCU Cluj / Central University Library Cluj

*

În atmosfera unor astfel de amintiri, ale locurilor și lucrurilor, s'a întrunit adunarea din estan a *Asociațiunii* noastre culturale. Și, conștient sau inconștient, din amintirile trecutului, și din aspirațiunile firești ale viitorului, și-a țesut steagul ce l'a desfășurat aci la Dej, în apropierea *Vadului* și *Ciceului*, în mijlocul unei mari și însuflețite mulțimi de Români, cum rar s'a mai văzut cu astfel de jrilejuri.

Discursul președintelui.

Mai întâiu sau ținut sfintele slujbe, în cele 2 biserici românești; în cea gr.-cat. canonicul Welle a rostit și o predică ocașională bine potrivită. Apoi s'a adunat lumea în sala comitatului, cea mai mare sală din localitate. Pe podiu din față era o masă lungă, verde, unde ocupă loc comitetul. De asupra lor, pe părete, asistă, în mare ținută, Maiestatea Sa Împăratul și Regele, în uniformă de husar, contele Andrassy Gyula și Deak Ferencz, »înțeleptul patriei«, apoi jur împrejur, în diferite mărimi toți, foștii fișpani ai comitatului, ... până și vestitul baron *Bánffy Dezső*, care așa de puțin politicoș se arăta cu noi Români. —

²⁾ Dr. Bunea: Vechile episcopii, p. 26.

Era deci o *lume întreagă* în sala aceea, în mijlocul căreia se ridică reședintele nostru simpatic, academicianul *Andrieu Bărseanu*, ca să propovăduiască *cultura românească*. A fost o admirabilă propovădanie, cum numai un om cultural, fin, și înțelept, ca Andrieu Bărseanu o poate face. A vorbit cu scrisoarea în mână, dar liber, cu gesturi discrete și cu dicțiune oratorică, călduroasă; și la fiecare declarațiune, la fiecare poentare, răspundea o ploaie de aprobări și un ropot de aplause. Era ca la deschiderea unui parlament cultural.

Discursul președintelui începe cu o reprivire asupra acestui «an plin de nenorociri elementare pentru multe părți ale țerii, bogat în *desnădăjduiri* în multe privințe pentru noi Români» — care însă ne-a adus și unele semne de bucurie, dovedind înc'odată că «*în foc se lă-murește aurul*» — care desigur nu se află în caracterul triasului lui Brote.

În deosebi în ce privește «Asociațiunea» anul trecut dovedește că dorul de înaintare este adânc înrădăcinat în sânul poporului nostru și că, cu toate piedecile, ce le întimplă în calea sa, Românul se știe strecura înainte pe drumul nesfârșit al progresului, întocmai ca un rău de munte, care întâlnind stânci năprasnice în calea sa și neputându-le sfărîma, le încunjură și încet-încet își face drum mai departe.*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Stabilește apoi *idealul nisuințelor* noastre, în perfect acord cu președintele celeilalte societăți culturale a noastre, cu Dr. I. Mișu, pe care îl citează textual, și apoi întrecă:

»Ce poate fi mai firesc ca acest ideal, ce dorință mai legitimă poate avea un popor, decât de a trăi mai departe, în bună înțelegere cu celelalte popoare, cu însușirile ce i-le-a dat Dumnezeu, și căutând a desvolta tot mai mult aceste însușiri, ca astfel să-și zidească și el partea sa din edificiul măreț al culturii românești?...«

Mănecând apoi dela un cuvânt al baronului Iosif Eötvös, care asemenea nisuințele culturale din patrie cu întrecerea în a urca un munte, zice despre poporul nostru:

»Cu rîvna omului dornic de a dovedi ce poate, el apucă cu bărbăție pe munte în sus și cine știe unde ar fi el acum, dacă nu i-s'ar fi aruncat mereu buturugi în cale și dacă lupta ar fi fost dreaptă!

»În loc de a fi încurajați și sprijiniți însă în năzuințele noastre spre crearea unei culturi naționale române, de câte ori suntem siliți din nenorocire, a auzi obiecțiunile cele mai revoltătoare?«

Unora din obiecțiunile acestora mai dese președintele «Asociațiunei» le dă răspunsul cuvenit, cu competența omului de cultură.

1. *Sunteți voi îndreptății a avea o cultură proprie în patria aceasta?* — e prima obiecțiune. Președintele răspunde, că avem nu numai îndreptățire, ci și datorință! El zice:

»Dreptul de a aspira la o cultură națională proprie este unul din drepturile naturale cele mai de căpetenie ale unui popor. El se poate asemăna cu drepturile individului la viață, la partea sa de aer și de lumină. Și precum individul amenințat în existența sa, are dreptul a se apăra din toate puterile sale, dând din mâni și din picioare, tot astfel un popor, a cărui viață culturală este atacată, e îndreptățit a folosi toate mijloacele, ce-i stau la îndemână, pentru apărarea criteriilor acestei vieți: a limbei sale strămoșești, a tradițiilor și a obiceiurilor sale, a portului, cântecelor și jocurilor, a religiei și a literaturii naționale.

»A nu recunoaște acest drept, ar însemna a proclama ca principiu războiul de exterminare între oameni, a da pe cel mai slab pradă celui mai puternic, a pune pe tron tirănia, a aduce pe om iarăși la starea fiarelor sălbatice.

»Și tocmai pentru a feri societatea omenească de asemenea situații primejdioase, statele organizate din timpurile mai nouă, compuse din mai multe naționalități, au adus legi pozitive, prin care se asigură fiecărui popor dreptul la viața sufletească proprie, conform însușirilor și dispozițiilor sale, moștenite din moși, strămoși.

»Acolo, unde aceste legi se respectă, popoarele se simt fericite și statul înaintază, cu ochii; îndatăce însă volnicia se ridică peste legi, amenințând dreptul altora la viața sufletească, bunăînțelegere dintre cetățeni dispăre spre răul totalității.

»Dar năzuința fiecărui popor la crearea unei culturi naționale nu este numai un drept, ci în același timp este o datorință.

»Dacă este adevărat, că menirea omului pe pământ este progresul, fiind dator fiecare individ a face un pas mai departe decât părinții săi, tot astfel și menirea popoarelor nu poate fi alta decât progresul, având fiecare din ele datoria a-și perfecționa însușirile sale caracteristice și astfel a contribui la înaintarea obștească a omeniei, sau cu alte cuvinte: a promova cultura generală prin desăvârșirea culturai sale naționale.»

2. *Nu cumva interesele voastre culturale stau în contradicere cu interesele patriei?* — e a doua obiecțiune. Preș. Bârseanu răspunde:

»Lucrarea noastră pentru înaintarea culturală în senz național nu este o acțiune agresivă, ci dimpotrivă o acțiune de conservare proprie, în cel mai strict înțeles al cuvântului, iar din punct de vedere al totalității cetățenilor ea nu poate fi privită decât, ca sa-

lutară, având în vedere, că binele totalității se razimă pe binele părților constitutive.

»Lucrând pentru înaintarea culturală și economică a poporului nostru, noi lucrăm pentru binele patriei întregi și astfel am avea tot dreptul să așteptăm, ca lucrarea noastră să fie prețuită după cuviință și sprijinită, în loc de a fi privită cu ochi răi și stânjinită.

»În toată acțiunea noastră culturală și economică devisa noastră a fost și este: *Popoare fericite în patrie fericită!* — o dorință nutrită adânc în piepturile noastre, a cărei înlăptuire am voi să urmeze cât de curând.»

3. *Dar produs-ați voi ceva de valoare, spre a dovedi capabilitatea voastră?* — poate să fie o altă nedumerire a oarecuiva.

La aceasta întrebare președintele nostru răspunde cu o reprivire asupra literaturii române; un curs scurt, din care poate învăța fiecare român, mai ales că așa de puțini cunosc istoria literaturii române.

Învoacă literatura și arta populară, și ne dă o icoană idilică a vieții patriarcale din evul mediu a poporului nostru, în acest mic tablou:

»În fruntea obștei dintr'un sat sau dintr'un cătun se afla câte un bătrân mai cu vază, care potolia certele în mod patriarhal, după «obiceiul vechiu al pământului», scris în conștiința omului neprihănit de păcatele timpurilor noastre și păstrat cu sfințenie din neam în neam; iar căpetenie locuitorilor dintr'o vale sau dintr'un ținut, dintr'o «țară» întreagă, cum se zicea și se mai zice și astăzi, era câte un cneaz sau, câte un voevod, care povățuia întreg poporul din acea parte de loc și la caz de lipsă să puna în fruntea lui trăgându'și paloșul din teacă și luându'și arcul pe umere să apere «sărăcia și nevoile și neamul».

Trece apoi la literatura bisericească scrisă, de după reformațiune pornită mai ales de străini, de care însă Românii au știut profita în folosul lor.

Face apoi resumatul istoric al școlii naționale ardeline, în ceput pe urma unirei cu Roma, și zice:

»Iar după câțeva vreme, când vântul prevestitor de rodire al Apusului începu a pătrunde și la noi, când Roma și Viena își deschiseră porțile vechilor și vestitelor lor școli și pentru tinerii nostri, iată, că produse nouă literare încep a se arăta și în neamul desprețuit până acum al iobagilor din Carpați, știința începe a-și desvolta tainele sale și pentru dâșii: Samuil Clain urzește cercetările sale istorice și lingvistice, Gheorghe Șincai scrie *Cronica* sa, în care caută să destrame trecutul încălțit al neamului nostru întreg, Petru Maior cercetează începuturile glorioase ale Românilor, pe când Paul Iorgo-

vici își îndreaptă din nou băgarea de seamă asupra firii limbei românești; iar doctorul Ioan Molnar caută să facă cunoscută această limbă și străinilor, dând în același timp poporului său prețioase povești despre păstrarea sănătății și despre înaintarea economică casnică și rurală.

»Și în urma acestor pionieri ai culturai noastre naționale iată că se ridică o generație întreagă de tineri luminați și învățiați pentru isbânda cauzei noastre culturale, dintre cari unii, dornici de a duce facla luminei în toate colțurile locuite de români, trec Munții și trezesc la o nouă viață pe frații noștri din țările vecine. Gheorghe Lazar deschide școala dela Sfântul Sava din București, Vasile Fabian, Bob și Damaschin Bojincă se așează în Iași. Ei sunt urmați nu peste mult de bărbați ca Ioan Maiorescu și Aron Florian, Gavril Munteanu și Dionisie Romano, August Treboniu Laurian și Simeon Bărnuț, deșteptătorul Bucovinei Aron Pumnul și agerul istoric Papiu Ilarianu. Aceștia și alți tovarăși de muncă ai lor au contribuit în mare parte la formarea României de azi și au cimentat pentru totdeauna legăturile sufletești între Români din toate părțile«.

Din aceasta reprivire trage încheierea, că rezultatele acestea ori cât de modeste ar fi dovedesc, că este spirit în noi «est Deus in nobis» — și că poporul nostru e capabil de o cultură proprie a sa.

Apoi începe a face niște declarații categorice, bărbătești, pline de conștiență și demnitate, zicând:

»Prin urmare nu putem renunța cu nici un preț la urmărirea idealului nostru cultural național, ori câte greutateți am avea de învins. O astfel de renunțare ar fi indentică cu o sinucidere, care nu o poate pretinde nimeni dela noi.

Dimpotrivă așteptăm, ca pe viitor, recunoscându-se pe deplin îndreptățirea năzuințelor noastre, să ni-se lase libere toate căile, ce conduc la înfăptuirea idealului nostru: pe terenul bisericesc, al învățământului, social și economic, ca astfel să-i putem da patriei noastre mult iubite aceea, ce am fi în stare să-i dăm în urma însușirilor noastre etnice.

Și aceasta nu ca o concesiune, nu ca o pomană, ci ca un drept elementar, care nu i-se poate denega nici unui popor.

Orice ne-ar aduce însă viitorul, datoria noastră este, să nu lăsăm neîntrebuințat nici un mijloc și să nu pierdem nefolosit nici un moment pentru a ne apropia tot mai mult de ținta, pe care o urmărim.

Asociația noastră ne oferă în această privință cel mai larg teren de activitate.

Să ne dăm mână cu mână, și grupându-ne sub falnicul ei stindard, să ducem mai departe, cu puteri unite și fără nici o șovăire, nobila luptă pentru susținerea și desvoltarea culturii noastre naționale!

De vom eși biruitori, vom avea mulțămirea de a fi făcut să triumfe cea mai dreaptă cauză din lume; de vom cădea, vom avea mângăierea, că n'am tradat aspirațiunile părinților, moșilor și strămoșilor noștri, și că nu ne-am acoperit de rușine în fața generațiilor viitoare.

»Decât o viață moartă, mai bine o moarte vie!«

Aceasta declarație — precum și frumoasele espuneri au fost adese acoperite de aplause însuflețite, și toată dispoziția s'a ridicat la înălțimi solemne.

Saluturi frățești și Conferență.

La discursul președintelui răspunde d-l *Dr. Teodor Mihali*, șeful Românilor din Dej și jur, care salută »Asociațiunea« și aprețiază binecuvântatele ei lucrări.

D-l *Dr. Ștefan C. Pop*, avocat în Arad, salută adunarea în numele »Asociațiunii« arădane, și relevează, în perfectă armonie cu antevorbitorul și cu președintele, că cei mai de frunte bărbați ai noștri, Episcopi și Metropoliți, comiți supremi și septemviri, au fost întemeietorii acestor societăți culturale, cari le avem azi, ca dovadă despre nisuințele noastre loiale culturale. — Ambele au fost primite cu căldură.

După alegerea obicinuitelor comisiuni, făcute cu unanimitate, la propunerea avocatului *Dr. Clemente Barbul*, s'au prezentat 2 propuneri, ce au intrat în termenul legal. Una cere o școală agronomică pentru țărani, alta o enciclopedie poporală, amândouă arată preocupări pentru țăranimea noastră, talpa neamului; s'au predat comisiunii prime. A urmat apoi, conform programului, conferența protopopului *Dr. E. Dăianu*, noul membru corespondent al secțiunii istorice. Conferențiarul a fost poftit la tribună, și ocupând loc lângă președintele adunării, și-a citit conferența, pe cari noi o dăm în întregime.

Aprecierea nu suntem competenți să i-o facem noi, dar ca niște cronicari fideli, înregistrăm, ca documente, aprecierile ziarelor!

»Gazeta Transilvanie« scrie: »Urmează valoroasa conferență a d-lui *Dr. E. Dăianu*, protopop al Clujului . . . Conferențiarul a fost viu aplaudat, iar președintele i-a exprimat călduroase mulțumiri. (nr. 196).

» . . . părintele protopop *Dr. E. Dăianu* a ținut o prea frumoasă prelegere despre viața și faptele baronului *V. L. Popp* . . . Conferențiarul ne-a arătat în cuvinte pline de viață cum acest bărbat, fiu de

preot, s'a înălţat prin munca şi înţelepciunea sa din putere proprie până la treapta înaltă de preşedinte al doilea al Curiei, când a fost ales şi preşedinte al »Asociaţiunii«. (Nr. 199 de Dumineca).

»Tribuna« zice: »Protopopul Clujului, d-l Dr. Elie Dăianu, îşi citeşte apoi conferenţa interesantă şi instructivă despre baronul Vas. L. Popp . . . Conferenţa părintelui Dăianu a fost ascultată cu atenţia cuvenită memoriei unui bărbat merituos. Preşedintele A. Bârseanu tâlmăceşte conferenţiarului mulţumirile asistenţei pentru interesantele comunicări«.

»Drapelul« (nr. 97) zice: »Ca ultim punct din programul adunării prime urmează o frumoasă conferenţă a d-lui Dr. E. Dăianu despre Bar. V. L. Popp, care În liniamente pline de viaţă ne arată momente mişcătoare din biografia baronului Popp, vedem cum şi-a urmat studiile, dedicându-se teologiei, cum apoi . . . etc.

»E o lucrare merituosă ce ne-a prezentat d-l Dr. Dăianu şi a fost răsplătit cu aplause şi felicitări«.

* * *

Sedinţa a doua ascultând rapoartele comisiunilor a luat hotărârile de cuviinţă. De remarcat raportul d-lui Dr. Ioan Raţiu, prof. în Blaj asupra activităţii comitetului, care a durat aproape o oră. Adunarea era prea solemnă, ca să fie potrivită pentru critică, cu toate acestea d-l Dr. Victor Onişor, adv. în Bistriţa, a găsit tonul potrivit a face câteva bune observări critice, pe care preşedintele le-a primit cu mulţămintă. D-l Dr. Onişor a dovedit, că mai sunt la noi oameni, cari urmăresc cu atenţiune mersul lucrurilor, şi mai ales pe terenul cultural, — deşi acestia sunt cei mai puţini. Mulţimea merge, neorientată, condusă de devise ce-i-se aruncă de alţii şi nu caută a-şi da bine seamă de ele

Solemn a fost însă mai ales un moment al şedinţii a doua; acela când s'a proclamat membru onorar, omul care face onoare neamului românesc: Vasile Stroescu, marele Mecenas al culturii noastre. Aplausele nu mai voiau să înceteze, ci eară şi eară isbucneau. Dacă a reportat cineva aplause în Dej a fost desigur V. Stroescu.

Producţiunea teatrală de Duminecă seara a fost bună; dar piesa din urmă, a treia, putea binişor lipsi. A doua »Iertfa«, care se dăduse şi în Reghin, ne-a arătat pe d-l Banuţiu, dar nu mai avea partia din Reghin. Incolo diletanţii din Dej merită toată lauda.

Tot aşa şi concertanţii, de a doua zi, între cari s'au remarcat câte-va talente. —

Spre a nu scăpa nimic din vedere amintesc şi producţiunea populară din sala »Uranus« unde corul din Năsăud, care a reprezentat arta acestor părţi, a cântat cântări potrivite pentru popor, ear conferenţiarul

economic A. Cosciuc, a ținut prelegere practică pe înțelesul tuturor. Mult au plăcut țăranilor, în urmă, proiecțiunile cinematografice, foarte multe și feliurite, și serioase, și glumețe. **Cronicarul.**



CRONICA

Pentru noua biserică din Cluj au mai binevoit a mai trimite:

703. Anton Bălban, preot, a trimis colecta credincioșilor din Băsești, și anume dela: Gavrilă Pop Ioachim 1 cor. George Săbău 2 cor. Ștefan Iluț 2 c. Andrei Pop Văs. 1 c. Amalia Pop 1 c. Ioan Chira 2 c. Soția lui Mitru Pop G. 1 c. Sim. Mărieș 1 c. Ioan Pop Pint. 1 c. Lazar Mureșan 30 fil. Const. Fărcaș 40 fil. Luca Gros 20 fil. Văd. I. Flore Pop 20 fil. soția lui Ion Mărieș 40 fil. Vas. Meteșan 30 fil. Vas. Marinca 20 fil. Const. Popa Andrei 30 fil. soția lui Mitru Pop Alexiu 80 fil. soția lui Flore Pop G. 20 fil. soția lui Șandru Pop V. G. 40 fil. Ștef. Marinca N. 30 fil. St. Marinca J. 30 fil. — laolaltă	16·30
704. Simion Jucan, sergent la honvezi, Cluj	10·—
705. Dna Sidonia Docan n. Popp, Cluj	20·—
706. Vas. Borgovan, preot, colecta credincioșilor din Șinteu	14·50
707. Dna Maria A. Niculéscu, preuteasă, Tuștea	5·—
708. Ștefan Bușița, preot, col. cred. din Ciceu-Mihăiești	16·—
709. Un credincios din Feiurd	2·—
710. Const. Jurcan, controlor la postă, Cluj	5·—
711. Dr. Simion Pop, avocat, Cluj	30·—
712. Floare Lung n. Tăuțan, din Fen.-săsesc	4·—
713. Ana Selicean, Cluj-Mănăstur	1·—

Total Cor. 123·80

Dumnezeu să le răsplătească tuturor!

— În protopopiatul Clujului doue biserici noue s'au ridicat în vara aceasta, în Thiurea și Chintău, și doue școli noue: în Șomtelec și Topa-Sâncraiu. În 9 Oct. a. c. se va face sfințirea școalei din Șomtelec, unde tot atunci se va ținea și adunarea învățătorilor.

— Capelan I. la Cluj a fost numit *Dr. Ioan Coltor*, tinărul preot care și-a făcut studiile în Roma. În 11 Sept. a fost introdus cu solemnitate în biserică.

— Biserică românească în Budapesta. Românii gr.-or. din Budapesta, constituiți în parohie au pornit acțiune pentru a-și zidi o bi-

serică corespunzătoare în capitala Ungariei. Loc zice că le-ar da oraşul gratuit; şi fără de aceea le-ar mai trebui 250—300 mii cor. În scopul acesta Dl Iosif Gall, membru în casa magnaţilor a oferit 20,000 cor. iar Consistorul din Arad 2.500 cor. — Aşa mai înţălegem şi noi; aşa în Budapesta curând se va face biserică românească. Pe când pentru biserica din Cluj afară de tericitul Havaşi, de-abia s'au găsit câţiva care să dea câte 1000 cor.! Şi la Cluj numai pe loc a trebuit să dea biserica aproape 80,000 cor.! Măcar şi Clujul e pentru noi un centru tot aşa de important, dacă nu mai mult, ca Budapesta.

— Doue biserici noue au fost sfinţite în ziua adunării generale a «Asociaţiunei»: Cea din Hodac, prin Insuşi Esc. Sa Metropolitul Mihalyi şi cea din Agriş, prin delegatul său, canonicul Dr. Vas. Suciu.

— **Mulţămită.** Curatorul bisericei gr.-cat. din Topa-Sâncrai aduce pe aceasta cale deosebită mulţămită institutului «Economul» din Cluj, pentru ajutorul de 300 coroane dat într'u acoperirea speselor la edificarea şcolii celei noue. Acest ajutor a căzut pentru şcoala noastră aşa de bine precum cade ploaia răcoritoare vara, după un timp tare secetos.

De ar avea mulţi imitatori, câte şcoli şi-ar păstra caracterul românesc şi creştinesc; acest institut, e unul dintre acelea, cari dă mai mult pentru scopuri culturale.

Primească, respectuoasele mulţămite şi pe aceasta cale institutul «Economul».

Topa-Sâncrai la 1 Septemvrie 1910.

Ioan Bochiş
paroch.

Samuil Murăşan
curator-primar.

— **Hymen.** Valentin Drăganu, cassarul »Economului« s'a cununat cu Dşoara Melania Moldovan, din Cluj. Felicitările noastre.

— La masa studenţilor din Cluj, administrată de direcţiunea »Economului« au fost primiţi pe semestrul I. 16 universitari. Ear la internatul »Petran«, îngrijit de comitetul »Asociaţiunei« din Cluj, au fost primiţi, tot gratuit, 15 studenţi. Fireşte că cererile au fost de 3—4 ori mai multe. Ideea unui mare internat pentru univérsitari în Cluj, se impune tot mai mult.

— **Necroloage.** † *Alesandru Bozintan*, fost profesor şi paroch gr.-cat. în Nădlac, a încetat din viaţă în anul 68 al vârstei sale.

— † *Maria Poynar*, soţia avocatului N. Zigre, din Oradea-mare, a reposat după lungi suferinţe şi a fost înmormântată în 18 Sept. a. c.

— † *Isail Precup*, notar pensionat, a reposat în Piatra în anul 80-lea. A fost tatăl harnicului profesor G. Precup, din Blaj, şi al preotului din Rebrîşoara, administratorul vicariatului din Năsăud. — Dzeu să-i odihnească!

Cărți — Reviste — Ziare.

Antialcoolul. Este titlul revistei oficiale a «Ligei naționale» de temperanță din București. După cât știm dincoace la noi revista aceasta, ca și altele, nu prea este cunoscută. Nu pentru că nu i-am simțit lipsa ci pur și simplu pentru că la noi nu se interesează lumea de astfel de chestii, pe cari le crede — chimerice. Dar aceasta nu este o hoală specific transilvăneană, ci specific românească, deoarece mișcarea antialcoolistă la noi n'a putut prinde aproape nici acum rădăcini trainice. În alte țări de mult s'au înființat asociații, ai căror membrii nu numai că nu consumă de loc beuturi alcoolice ci mai luptă și împotriva lor, iar pe nefericiții căzuți în aceasta patimă cearcă să-i conducă la vechea matcă făcând din ei oameni buni și folositori societății. O astfel de societate a luat ființă în New-York în anul 1852 numindu-se «Ordinul Bunilor Templieri» cu deviza «*Credință Nădejde Iubire*». Mișcarea aceasta s'a lățit iute în toate țările Europei, numai noi Românii am rămas mai pe urmă. — Abia după 53 de ani (ca să vedem toilette Chantecler și pe la noi ne-au trebuit vre-o 2 săptămâni dela ivirea lor în Paris).

În 1905 se înființează de vre-o câțiva Germani în București secțiunea numitului ord supt numele «Carmen Sylva». La un an apoi 1906 se înființează prima secție «Românească» apoi pe rând «Muntenia» «Iubirea frățească» și «Plăeșii». Logile aceste apoi fac propagandă prin reviste și ziare, țin ședințe publice aproape în fiecare Duminecă, scot broșuri de știință și literatură (se pot cere dela Domnul *Gh. Sterba*, calea Șerban Vodă 66).

Mișcarea antialcoolică la noi este una dintre chestiile cele mai arzătoare atât din punct de vedere fizic cât și moral și politic. O prelegere populară antialcoolică cu producțiuni face mai mult decât zece articole fulminante dintr'un ziar, pentru cari ar trebui să suferim 10 ani. La o adevărată educație a poporului gândesc că numai așa o vom putea-o ajunge, dacă luptându-ne împotriva și a altor rele, vom lupta mai cu seamă împotriva alcoolismului, ca împotriva celui mai mare dușman al sănătății fizice și morale.

Și revenind la revista despre care începusem a vorbi, ca să ne fie între soții noștri de luptă, accentuăm că pentru un preț bagatel de 3 lei căpatăm 12 numere, cari ne pun în curent cu mișcarea antialcoolică din toate țările, apoi ne dă articoli foarte instructivi pentru noi și potriviți pentru prelegeri populare.

Deasemenea să pot procura broşurile ce le scoate «Liga naţională» de temperanţă» cari sunt scrise de celebrităţile curentului antialcoolist. Nrii cari au apărut până acum sunt:

1. Ordinul bunilor Templieri de A Forel preţul 25 fileri.
2. Reforma societăţii prin abţinerea dela beuturi alcoolice de A. Forel preţul 10 fileri.
3. Chestiunea alcoolismului de Bunge preţul 25 bani.
4. Icoane din popor de G. Asmussen preţul 25 fileri.

— Am aflat de lipsă aceste date şi constatări deoarece ziarele noastre, consumate şi ele *exclusiv* de politică nu le dau cuvenita atenţiune.

Să nu ne lipsească dar, mai cu seamă preoţilor şi învăţătorilor nici o carte, nici o revistă, din cari am putea scoate ceva pentru desfăşurarea noiei lupte. Să fim mai activi, în toate cele şi toţi: advocaţi, medici, preoţi, şi învăţători fiecare să fie un vrednic ostaş, fiecare să fie pătruns de dorul luminării şi înaintării neamului nostru.

— **Doftor de casă.** Doctorul Vasile Bianu, medic primar al spitalului din Buzeu, a scos o carte de mare valoare, un mare magazin de cunoştinţe igienice şi doftoriceşti. Titlul cărţii, mai lung şi mai cuprinzător, ne arată cuprinsul bogat al acestui op, care este fără seamăn în literatura românească. Iată titlul întreg:

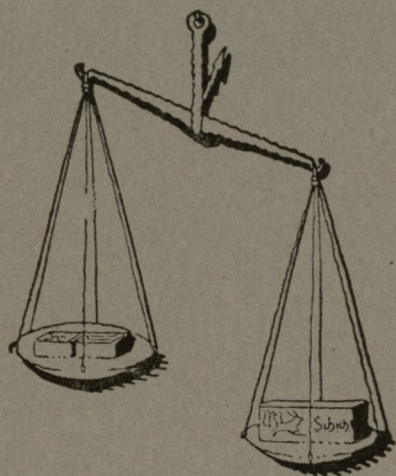
«*Doctorul de casă sau Dicţionarul sănătăţii*, împodobit cu 315 chipuri şi vorbind despre structura şi funcţiunile organului omului, medicina uzuală şi de urgenţă, tot felul de boale, accidente, otrăviri, asfixii, epidemii, contagiuni, microbi, nevroze, ipnotism, medicamente, plante medicinale, pansanente, igiena generală, alimente şi beuturi, locuinţe, îmbrăcăminte, igiena preventivă, igiena etăţilor şi profesiunilor, igiena curativă, igiena simţurilor, igiena oraşelor şi satelor, ape minerale, hidroterapie, băi, electricitate, exerciţii, gimnastică etc. de *Dr. Vasile Bianu*, medic primar al spitalului I. C. Brătianu din Buzău, comandor al Ordinului «Coroana României», medic-maior în rezervă. Buzău-Imprimeria Al. Georgescu, fondată la an. 1873—1910.

Format 4° pagini 808. Preţul 14 cor.

Acest «Doctor de casă» — la care dorim a reveni încă, socotim că n'ar trebui să lipsească din nici o casă, care are pretenţia a se conduce igienic şi vrea să prevină prea multe cheltuieli la farmacie.

De altfel Drul Bianu, spune la Prefaţă, că nu intenţionează, că «acest dicţionar să înlocuiască pe adevăratul doctor în căutarea boalelor, ci numai să-l suplinească în lipsă şi să-i completeze instrucţiunile date de mulţori în grabă».

Recomandăm cu căldură aceasta carte, pe care o poate avea franco ori cine, trimiţând autorului, la Buzeu, preţul de 14 coroane.



La cumpărarea săpunului
și compararea lui trebuie
să fii atent la

Bunătate

Preț și

Greutate

Nici un săpun în lume nu
ajunge cu

Săpunul **Schicht**

în calitățile lui: Curățenia, puterea
: de a spăla, și ieftinătatea. :



Ori ce soi de tipărituri cu
gust lucrate, și cu prețuri
foarte moderate, rog coman-
dați și pre mulțămire la:



Tipografia „Carmen” Petru P. Barițiu în Cluj—Kolozsvár.

Ferencz József-ut Nr. 58.

Telephon 756.

Telephon 756.

La Tipografia «Carmen», Petru P. Barițiu
în Cluj (Kolozsvár) se primește numai decât
un **Practicant** sau **Juvățăcel**. Condiții favorabile.

Institutul indigen de asigurare

Fondat la
1868

„Transsylvania“

Fondat la
1868

se recomandă pentru încheierea de
Asigurări de foc și asupra vieții, de rente, zestre pe cheltuelile înmormântării etc. în toate combinațiile și cu tarifele cele mai ieftine.

Valori asigurate:
105 milioane cor.

Despăgubiri prestate:
7 milioane coroane.

Sfaturi în toate afacerile de asigurare se dau fără nici o cheltuială.

Acușitori buni se caută în condițiuni favorabile.

Agentura generală în Cluj, Emketer 16.

Asigurări se pot face la »Economul« și la **Agentura »Transilvaniei«** în Cluj.

Predici pe Dumineci și serbători

vol. I. și II., legat în pânză și piele 7 cor. + 30 fil. porto

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Institut de artă și industrie
bisericească

Rétay & Benedek în Budapesta

VI., str. Váci utca nr. 59.

Mare magazin de tot felul de recvisite bisericesti, anume: faloane, ornate diaconești stiehare, prapori, steaguri, potire, ciborii, cruci feșnice, candelabre, platenițe, icoane de închinat, iconostase, icoane de hram etc. cu prețuri convenabile. Listă de prețuri și proiecte despre ele să trimit cu plăcere.

Institutul nostru de sculptură, cel mai mare în țeară, pregătește: iconostase, altare, mese de proscodie, amvoane, cadre de icoane portative, sfeșnice stabile, etc. În executie frumoasă și cu prețuri echitabile.

Primim pictarea bisericilor. Pentru comande de acestea trimitem gratis un specialist al nostru la fața locului. Proiecte și preliminar de spese trimitem bucuros.



Tipografia „Carmen“ Petru P. Barițiu în Cluj — Kolozsvár.